

ПРАВОСЛАВНИ ЕЛЕКТРОННИ КНИГИ

Всички книги в този сайт ги има свободно в интернет пространството на съответните сайтове, които съм посочила. Аз само съм ги събрала на едно място и преобразувала в различни формати, за да могат да се четат от различни устройства.

[Ако оценявате труда ми и харесвате сайта може да направите дарение.](#)

ЗА ВЯРАТА В БОГА

«Който повярва и се кръсти, ще бъде спасен, а който не повярва, ще бъде осъден»
(Марк. 16: 16).

Доказателствата за вярата в Божието битие са очевидни." Първо място от тях заема начертаният от Бога на скрижалите на човешкото сърце вътрешен закон, който ни убеждава в съществуването на Бога. В по-некултурните народи това се изразява в поклонение на неодушевени предмети: слънцето, луната, огъня и пр., а у някои намираме даже издигнат храм на незнайния Бог, от което се убеждаваме напълно, че при самото създаване на човека, в него е вложено богопочитането като нещо естествено. Вътрешният закон, даден ни от Бога, ни показва доброто и злото и за извършеното добро ни награждава с радостно душевно усещане, а за злото ни наказва с угризение на съвестта, което служи за очевидно доказателство за безкрайната премъдрост на нашия Творец, Който, макар и да ни е създал със свободна воля, заедно с това е вселил вътре в нас като че ли някакъв ръководител, който със силни внушения и усещания ни подбужда да изпълняваме Божиата воля. След това ни е дадено Свещеното Писание, което с пълна яснота ни довежда до познаване Божието битие и Неговите божествени и премъдри цели при създаването на вселената, защото всичко видимо и невидимо в този свят ни говори за Твореца и Създателя, за Неговата благост, всемогъщество и премъдрост. Както наблюдаваме, в този свят всяко растение, животно, човек произлизат едно от друго: растенията от семена, животните и човекът — от подобни на себе си. Кой е поставил начало на всичко това, от къде са се появили първите растения, първите животни, първият човек? Че в света нищо не би могло да се яви от само себе си, се убеждаваме от факта, че през всичкото време от съществуването на света, от само себе си нищо не се е явило или създало, освен това, което в началото всемогъщият Бог е създал. Вярата в Бога само тогава спасява човека, когато неговите дела са съобразни с нея. «Вярата без дела е мъртва» (Як. 2:26). И нашите добри дела са приятни Богу само тогава, когато се извършват с вяра в Исуса Христа (Кол. 3:17; Рим. 14:23). Вярата е небесен лъч, който осветлява мрака на нашия живот и ни ръководи към нашето небесно отечество. Вярата е онзи глас, с който слепецът е викал: Сине Давидов, помилвай ме. Макар че не виждаме Исуса Христа, ние със силата на вярата узнаваме, че Той е незалязваща светлина, която разпръсква тъмнината на заблужденията, че Той е Пазител, който ни предпазва от нещастия, че Той е небесен Лекар, който лекува нашите греховни рани. Но вярата е дар Божи, който се утвърждава и вкоренява в нас от изпълнението на Божиите заповеди, от постоянния стремеж към доброто. За да се учим и утвърждаваме във вярата и благочестието, трябва да прибягваме към нашата майка — св. Църква, в която като в богата съкровищница Апостолите са поставили всичко, което е истинно и спасително, та духовно жадните да прибягват към този

животворен извор и изобилно да черпят от него Водата на живота. В делото на нашето спасение вярата е същото, каквото е основата на сградата. Подкопана ли е основата — сградата неизбежно се разрушава. Вярата, както и всяка добродетел, подлежи на изкушения. Врагът на нашето спасение — сатаната — по Божие допускане, се мъчи да разклати нашата вяра: Но ние трябва да отблъскваме неговите нападения с усърдна молитва към Бога. Господ Исус Христос така е поучавал св. Апостоли, когато тяхната вяра е намалявала. Душите на грешниците са като мъртви за Бога. Така говори св. Калист: «мнозина имат мъртва душа в живо тяло, като в гроб погребана». «Внимавайте, говори св. Димитрий Ростовски, защото тялото на грешния човек ще се нарече жив гроб на мъртва душа». Усърдната молитва, честата и сърдечна изповед и причастяване със св. Тайни Христови, любовта към ближния, смирението, отбягване от познанства и разговори с развратени хора — ето най-сигурните средства за запазване и утвърждаване на вярата. Моли се на Бога, поучава св. Тихон, да ти даде истинска жива вяра, пази своята вяра повече от живота си, защото ние трябва да бъдем готови да дадем и живота си за вярата. Ние сме длъжни не само истински да вярваме, но и да знаем каква именно вяра е най-приятна Богу. Ръководство за това, както и за всичко, трябва да търсим в Словото Божие: апостол Тома повярвал в Христовото Възкресение едва тогава, когато докоснал раните на Спасителя. Но Господ му казал: ти видя и повярва, но по-достойни за похвала са онези, които не са видяли и вярват. Ако вярваме в това, "което виждаме, то това вече не е вяра. Истинската вяра е увереност в невидимото като във видимо и в очакваното като в настояще. Така, ние не виждаме Бога, но вярваме, че Той съществува; не виждаме бъдещето блаженство, приготвено за праведните и вечните мъки, които очакват грешниците, но вярваме, че те съществуват — такава вяра е истинска, богоугодна. Съвършената вяра се състои в пълната преданост на Божията воля, както за това се говори в св. Евангелие: «ако някой каже на тая планина: дигни се и се хвърли в морето, и не се усъмни в сърцето си, а повярва, че ще стане по думите му—ще му се сбъдне, каквото и да каже» (Марк. 11:23). Такава вяра е голям дар Божи, изпращан предимно на простите и незлобиви сърца: «укрил си това от мъдри и разумни, а си го открил на младенци; тъй е, Отче, понеже такава беше Твоето благоволение» (Мат. 11:25, 26). Такава вяра са имали мъчениците, когато са отивали в огъня и той не ги е изгарял; хвърляни били в морето и то ги връщало невредими; водени били за храна на кръв: зверове, а те кротко лижели краката им. Такава е силата на вярата, която побеждава естествените закони. Така някога при Господа бил донесен един разслаблен, с вяра, че ще получи излекуване и той наистина получил такава (Мат. 9:2). Страдащата в продължение на 12 години от кръвотечение жена, само с едно докосване дрехата на Спасителя с вяра, мигновено оздравяла (Мат. 9:22). Слепецът извикал с вяра: «Сине Давидов, помилуй ме» и се отворили очите му (Марк. 10:52). Иаир паднал с вяра и молитва в краката на Жизнодавеца и умрялата му дъщеря станала от смъртния одър (Марк. 5:42). И в наше време, макар и с намаляла вяра, има много случаи, когато болни хора, от много години

неизлекувани, раздали цялото си имущество за своето лекуване и като не получили никакво облекчение, щом прибягвали с вяра към Извора на живота — Господа, получавали пълно излекуване: слепи проглеждали, стърчени се изправяли, хроми проходили, неми проговаряли — и други многобройни недъзи се изцерьвали мигновено чрез Неговото всемогъщество, само от призоваването с вяра на Неговото свято име. На изцерьванията са били свидетели мнозина от тези, които четат тези редове, а някои даже са изпитали благодатното им действие. Да припомним неотдашните случаи в богоспасителния град Москва: в 1867 г., когато там бе донесена Атонската светиня, колко много недъгави се излекуваха само с едно докосване до нея. Да обърнем внимание и на чудесното явление, което става с Богоявленската вода, която у някои се е пазила и пази десетки години и винаги е свежа, като че току що е наляна. Във всичко това не се ли вижда действието на всемогъщия Божи Промисъл, който бащински се грижи за укрепването на нашата вяра, която е основа на нашето спасение? «О, каква бездна богатство, премъдрост и знание у Бога! Колко са непостижими Неговите съдби и неизследими Неговите пътища!» (Рим. 11:33), възкликва св. Апостол Павел, като ни учи да не мъдруваме за божествените неща, недостъпни за понятията на нашия ограничен ум а повече да се смиряваме, защото Божиите дела са непостижими. Нека вярваме с простотата на сърцата, както са вярвали св. Апостоли и ще се спасим. Вярата предизвиква в сърцето на вярващия радост и веселие за Господа Спасителя, за Неговата благост и човеколюбив. Тя смекчава злостраданието и скръбта с надежда за небесна награда, прави човека да не се пристрастява към земното и преходното, подбужда го да търси по-усърдно вечното, нетленното, небесното. Тя тайнствено съединява душата на вярващия с Христа, както невестата с жениха: «ще те сгодя за Себе си във вярност и ти ще познаеш Господа» (Ос. 2:20), говори пророкът от Божие име. И св. апостол Павел пише: «сгодих ви за едничък мъж, за да ви представя на Христа като чиста девица» (2 Кор. 11:2). Голяма е силата на вярата: тя е отнесла някои живи на небето, а други е изтръгнала от потопа; неоплодни тя е направила да раждат и е спасявала от острието на меча; тя е изваждала от духовна нищета духовно бедни и унижени и ги е правила богати и велики; сваляла е огън от небето, разделяла е морето, разсичала е камъка и е източвала от него вода, насищала е гладни, възкресявала е мъртви, укротявала е бури, лекувала е недъгави, побеждавала е войски, събаряла е стени, затваряла е уста на лъвове, угасявала е огнена сила, смирявала е горди и е възвисявала смирени, с една дума: за вярващите всичко е възможно, за което свидетелствува св. ап. Павел, като казва за себе си: «Всичко мога чрез Исуса Христа, Който ме укрепява» (Филип. 4:13). Разпространението на християнската вяра в самото си начало срещнало жестока съпротива от страна на духа на злобата. Но, въпреки всички усилия на еретици, разколници и др. да затъмнят истината, православната християнска вяра сияе с всичката си чистота и ще си остане такава до свършека на света, по думите на Господа: «на тоя камък, ще съградя църквата Си, и портите адови няма да й

надделеят» (Мат. 16:18). За да запазим нашата вяра чиста, силна и действена, нека помним думите на Апостола: «а над всичко вземете щита на вярата, с който ще можете угаси всички нажежени стрели на лукавия» (Ефес. ,6:16). Тъй като вярата в Бога е основата на спасението, то с нея и започна нашата беседа. По-нататък ще говорим за останалите добродетели, необходими за спасението на душата. За да построим дом, необходими са различни строителни материали: тухли, дървен материал, желязо и др. Така и за устройството на вечното небесно жилище са необходими много добродетели. Когато пристъпяме към всяко добро дело, а особено към четене на душеполезни съчинения, необходимо е да се помолим на Бога, от дълбочината на сърцето си да Го помолим да благослови нашето начинание и да го направи плодно, защото иначе напразен ще бъде нашият труд, според думите на Господа: «без Мене не можете да вършите нищо» (Йоан 15:5).

ЗА МОЛИТВАТА

«Непрестанно се молете. За всичко благодарете; и всичко, що поискате в молитва с вяра, ще получите» (I Сол. 5: 17,18; Мат. 21 : 22).

Както при естественото развитие младенецът не изведнъж става възрастен, но малко по малко достига пълна зрелост, така и в духовно отношение човек не може изведнъж от плътски и грешен да стане духовен, богоугоден, но се изкачва до тази висота постепенно, подвизавайки се в добродетелите, начело на които стои молитвата, защото ние с молитва измолваме всичко от Бога, според думите Му: «Искайте и ще ви се даде» (Мат. 7:7). А ако не молим, не ще получим нищо. Ние не бихме могли да осъществим нито една добродетел, ако не се обърнем с молитва към Бога за помощ. Но преди да пристъпим към молитва, ние трябва да знаем що е молитва? Как и за какво трябва да се молим?

Молитвата е благоговееен стремеж на човешката душа към Бога. или сърдечна беседа на човека с Бога, във време на която човек, представяйки си Бога невидимо пред себе си, излива пред Него чувствата на своята душа. Във Ветхия и Новия Завет има много указания за необходимостта на молитвата и за нейното голямо значение, което напълно се потвърждава от примерите на Спасителя и Неговите Апостоли, прекарвали дни и нощи в молитва. Техните последователи, които се упражнявали в тази добродетел през целия си живот и опитно са разбрали необходимостта от нея и благотворното ѝ влияние, я наричат царица и началница в лика на добродетелите. Те за нито една добродетел не са говорили толкова много, както за молитвата: тя е възнасяне на ума и сърцето към Бога, чрез нея човек встъпва в сонма на ангелите и става участник на тяхното блаженство, озарява се от тяхната мъдрост. Молитвата е най-благоприятен тамян за Господа, най-надежден мост за преминаване вълните на житейските изкушения, непобедима стена на всички вярващи, безопасно пристанище, божествена одежда, която облича душата във велико благообразие и красота.

Молитвата е майка на всички добродетели, пазителка на целомъдрието, печат на девството, вярна отбрана против всякакви хитрости на нашия първоначален враг — дявола. Ние трябва да побеждаваме бесовете с името Христово, т. е. с молитва, както учат св. отци, защото по-силно оръжие от нея няма нито на небето, нито на земята. Молитвата е утвърждение на света, умилостивяване на Бога за греховете, просвещение на ума, секира за отчаянието, премахване на скръбта, раждане на надеждата, успокояване на гнева, застъпница на осъдените, утеха на затворниците, спасение на загиващите: тя и кита направи дом на Йона, върна Езекия от смърт към живот, превърна пламъка на пещта в роса за Ва-вилонските отроци, с молитва св. Илия заключи небето: «и не валя дъжд на земята три години и шест месеца» (Як. 5:17). Когато дори и самите св. Апостоли не могли да изгонят нечистите духове, Господ им казал: «Тоя пък род не излиза, освен с молитва и пост» (Мат. 17:21).

В живота на човека няма нищо по-драгоценно от молитвата. Тя прави невъзможното възможно, трудното — леко, неудобното — удобно. Молитвата е така необходима за човешката душа, както въздухът -за дишането, или водата за растенията. Който не се моли, лишава се от» общение с Бога и се уподобява на сухо безплодно дърво, което се отсича и хвърля в огъня (Мат. 7:19). Който не се моли, не получава Божието благословение за своите дела, според казаното: «Ако Господ не съзида къщата, напразно ще се трудят строителите й» (Пс. 126:1).

Нещастие е за слепеца да не вижда светлината, но много по-голямо нещастие е за християнина да загуби своето разположение към молитвата, да лиши душата си от божествената светлина:, в такава душа се вселява тъмнина, а след раздялата й с тялото участва и ще бъде вечната тъмнина. Ето накратко значението и силата на молитвата и нейните достойнства, от една страна и от друга — бедственото положение, в което се намират вярващите, чужди на молитвения дух.

ЗА КАКВО И КАК ТРЯБВА ДА СЕ МОЛИМ

Господнята молитва «Отче наш» е най-висшата от всички молитви, защото се е изляла от пречистите уста на самия Спасител. В нея накратко са изложени всички човешки нужди. «Когато искаме да застанем пред Бога и да се помолим, казва св. Йоан Лествичник, не бива да пристъпваме към това неподготвени, да не би, като ни види отдалече без оръжие и облекло, което подобава за представяне пред небесния Цар, да заповяда на Своите раби и служители, като ни вържат, да ни отблъснат далеч от Неговото лице и, като разкъса хартията с нашите молби, да я хвърли в лицето ни. Ето защо, пристъпвайки към беседа с Бога, трябва да отхвърлим от себе си всичко житейско и да не обръщаме внимание на никакви помисли, които във време на молитва въстават с особена сила». Преподобният Кассиан Римлянин дава следното наставление относно молитвата: за да бъде възнасяна молитвата ни с необходимия жар, трябва непременно да се съсредоточим в себе си и да не мислим за нищо земно.

А св. Макарий Велики казва: «Когато устремяваш своя ум и мисли към небето и искаш да се съединиш с Бога, тогава сатаната се оказва по-ниско от твоите помисли. Както някога стените на Иерихон паднали от силата Божия, така и сега ще бъдат сринати от силата Божия стените на злото, които пречат на твоя ум да се възвиси в молитвата. Като стоиш на молитва, помни пред Кого стоиш. Откъсни се за кратко време от всичко, което те заобикаля. Призовавай Господа на помощ и Той ще ти помогне. Трябва да изтръгнеш с корена всяко разположение към гняв и да унищожиш пагубното разпалване на плътската похот, към каквото и да се насочва тя».

Човек, който стои на молитва, е също като войникът на бойното поле: тогава е време за придобивка, драгоценни минути на духовно купуване за онзи, който се съпротивлява на врага и като не обръща внимание на неговите внушения, усилва молитвата, труди се, подвизава се, призовавайки на помощ подвигоположника Господа. Вражеските изкушения във време на молитва са безбройни: в тези минути той ни спомня такива житейски дела, изпълнението на които ни се струва необходимо и неотложно, а неизпълнението им ни заплашва с големи загуби. Но ако искаме молитвата ни да бъде чута, не бива да обръщаме внимание на нищо. За това, което действително ни е нужно, Божията благодат ще ни напомни и след молитвата. Но ако и да се случи да забравим нещо и да претърпим загуба в житейските дела, то, тъй като това е станало заради Бога, Той, Всеблагият ще ни въздаде за него стократно. «Началото на молитвата, както пише св. Йоан Лествичник, се състои в това, да прогонваме помислите "при самото им появяване. Средата ѝ е това състояние, когато умът не се отвлича от помислите, а съвършенството на молитвата се състои във възнасяне на цялото наше същество към Бога» Като станем от сън, първата ни мисъл да бъде благодарност към Бога. С тази мисъл и да заспиваме, помнейки, че леглото ни може да стане наш гроб. Прощаването на обидите, дори на най-тежките, е необходимо условие за успех в молитвата, според словото на Апостола: «слънце да ви не залязва гневни»- (Еф. 4:26). Чрез Ангел Господен на един монах бил открит следният най-богоприятен начин на молитва: преди всичко да принесем искрена благодарност на Бога, след това да изповядаме греховете си със съкрушена душа и на края да представим на небесния Цар нашите най-различни молби. Виждаме от св. Евангелие, че съдията изпълнил молбата на вдовицата поради нейната настойчивост (Лук. 18:1—5). Така и приятелят, който отначало отказал на молбата на своя приятел, но когато онзи не го оставял и продължавал да го моли, то накрая той отстъпил на неговата настойчивост (Лук. 11:5—8). Чрез тези притчи Господ ни учи как трябва да постъпваме, за да получим исканото. Учителите на Църквата и всички св. отци са заповядали, във време на молитва да имаме смирение и сърдечно съкрушаване за греховете си. Те са казали: ако човек не съзнава в сърцето си, че е грешен, то Бог няма да го чуе. Това ние виждаме от молитвата на митаря и фарисея (Лук. 18:10—14). Молитва, придружена със сълзи на смирение и покаяние, непременно ще бъде чута. Изливайки се от смирена душа, тя, по думите на Премъдрия, прониква през небесата и не се спира, докато не стигне до Господа. Смирена молитва отваря небето и скланя

на милост Божието правосъдие: «Смирете се пред Господа, и ще ви въздигне» (Як. 4:10).

Митарят, когато се молел, не дръзвал дори да погледне към небето и да издигне ръцете си, но се удрял в гърдите и като изповядвал греховете си молел за помилване, а гордият фарисей изброявал своите мними добродетели и като че ли изисквал от Бога награда. И какво станало? Митарят е помилван, а фарисеят — осъден.

«Да помислим, говори св. Йоан Златоуст: към Кого пристъпяме и за какво? Какво желяем да получим? — Ние пристъпяме към Бога, при съзерцанието на Когото серафимите закриват лице (Ис. 6:2), защото нямат сили да понесат сиянието. Пристъпяме към Бога, Който живее в непристъпна светлина (I Тим. 6:16), за да ни избави от геената, да прости греховете ни, да ни освободи от непоносимите наказания и да ни дари небето и неговите блага» (бес. 51 върху ев.на Матей). И така, да припадаме пред Него и телом и духом, за да ни издигне сам Той. Да беседваме с Него с кротост и смирение. Преподобният Йоан Египетски, пустинник и затворник, наричан прозорлив, между другите съвети, които давал на дошлите при него братя, дал следната заповед: «във време на молитва никога не бива да мъдруваме, нито да считаме себе си за праведни, но със смирение и сърдечно съкрушаване непрестанно да викаме към Бога за помилване и помощ в трудния и хлъзгав път към спасението». Беседвайки с Бога в молитва, не бива да многословим, за да не се разсее умът в търсене на думи. Само една дума на митаря, произнесена от дълбочината на съкрушеното сърце, умилостивила Бога, а красноречието на фарисея го посрамило. «А ето на кого ще погледна, казва Господ, на смирения и съкрушения духом и на треперещия пред Моето слово» (Ис. 66:2). Вярващият трябва да се моли за прощаване на греховете си дори и тогава, когато се е изкачил най-високо на стълбата на добродетелите, слушайки ап. Павла, който говори за грешниците: от които пръв съм аз (I Тим. 1:15). Като пребъдваме много време в молитва, а не виждаме плод, не бива да говорим, че нищо не сме придобили, защото самото пребиваване в молитва е вече придобивка и поправяне. Какво по-голямо благо може да има от това, да се прилепим към Господа и да пребъдваме в непрестанно единение с Него. Когато сме усърдни в молитвата, трябва да бъдем много милостиви, защото чрез тази добродетел още тук на земята ще получим стократно и ще наследим вечен живот, а сребролюбещът никога не може да се моли чисто. Молитвата не бива да се прекъсва до тогава, докато нейният огън и сила не отмине естествено, защото може би друго такова време за прощаване на греховете няма да получим през целия си живот. Ако някои думи в молитвата са ни причинили наслада, да ги повтаряме, защото нашият Ангел пазител тогава се моли с нас. Св. Нифонт веднъж видял един монах, който вървял и си четел молитва, която излизала като огнен пламък из устата му и достигала небето. До монаха вървял Ангел, който държал в ръцете си огнено копие, с което прогонвал бесовете от него. Св. Макарий Велики обяснява с пример, по какъв начин упражнението в молитва ни спечелва от Господа дара на молитва. «Макар младенецът нищо да не може да върши,

все пак той, като търси майка си, движи се, плаче и майката се смилява над него. Тя е радостна, че детето с усилие и плач я търси и тъй като младенецът не може да отиде при нея, тя самата, победена от любов към младенеца за неговото дълго търсене, отива към него и с голяма нежност го взима, гали го и го храни. Така постъпва и човеколюбивият Бог с душата, която Го търси. Онзи, който пребивава в молитва, както учи св. Макарий Велики, като че тайнствено се съединява с Господа и, приел св. Дух, той се възпламенява от любов към Бога, изгаря от ненаситно желание за съпребиваване с Него, според казаното: «Който Ме ядат, повече ще огладняват, и който Ме пият, повече ще ожадняват» (Сир. 24:23). Подобно състояние на човека служи като предобраз на онова блаженство, което е приготвено в бъдещия век за ония, които обичат Бога.

«Непрестанно се молете», говори св. ап. Павел (1 Сол. 5:17), за «да не паднете в изкушение» (Мат. 26:41). Но непрестанната молитва се заключава не само в това, непрестанно да се молим, но трябва и непрестанно да си спомняме за Бога и да си Го представяме винаги пред себе си, как наблюдава всички наши дела, намерения и мисли. Поради това трябва да се приучваме, във време на всяка работа по-често да произнасяме мислено молитвата към Исуса: «Господи Исусе Христе, Сине Божий, помилвай ме грешния», или: «Пресвета Богородице, спаси ме». За Исусовата молитва светите Отци са дали подробни ръководства в книгата «Добротолюбие» и други аскетически съчинения. Един богомъдър отец казва: «ако искаш в тяло, като безтелесен, непрестанно да служиш на Бога, придобий навика да се молиш тайно в сърцето си — и душата ти преди смъртта ще бъде като ангел». Св. Василий Велики казва, че молитвата не се заключава в думите, а, напротив, цялата нейна сила трябва да поставяме повече в душевното желание и в непрестанно продължаващи подвизи на добродетели, защото е казано: «И тъй, ядете ли, пиете ли, или нещо друго вършите, всичко за слава Божия вършете» (I Кор. 10:31). За вярващия човек е необходимо, колкото, е възможно по-често да призовава Божието име, за всичко да благодари на Господа — за радостите и за скърбите, понеже всичко се изпраща за наше добро: тогава целият наш живот ще се освети и ще бъде непрестанна молитва. Да не оставим без внимание ежедневно произнасяните от нас думи в Господнята молитва: и прости нам греховете ни, защото и сами ние прощаваме на всеки наш длъжник (Лук. 11:4). Подобно на това е казано и другаде в св. Евангелие: и кога стоите на молитва, прощавайте, ако имате нещо против някого, та и небесният ви Отец да прости вам прегрешенията ви. Ако ли вие не прощавате, и небесният ви Отец няма да прости вам прегрешенията ви (Марк. 11:25—26). Следователно, ако имаме в сърцето си злоба към някого, то докато не се примирим с него, напразна ще бъде нашата молитва. Макар при скарване с някого ние да считаме себе си прави, ние първи трябва да търсим примирение. Ако и след всичко това тези, които са ни оскърбили, не желаят да се примирят с нас, то ние вече няма да отговаряме пред Бога, понеже искрено сме желали и търсили примирение и не сме имали в сърцето си гняв към тях. Нека продължим беседата за молитвата: трябва да се молим не само тогава, когато сме разположени за

молитва, но и когато не ни се иска да се молим — когато леност, сън, грижи, суета и пр. ни отдалечават от молитвата. Ако ние, без да обръщаме внимание на това тъмно пълчище, се молим, подвизаваме се, принуждаваме себе си, борим се със себе си, то такава молитва ще проникне през небесата и ще застане пред Божия престол. Нощното време е много удобно за уединена молитва. Тогава всичко стихва, успокоява се и възнасяните в нощното безмълвие от дълбочината на сърцето молитви низвеждат върху молещите се преизобилни Божии щедрости. Във време на такива -молитви всезлобният враг с особена сила се опълчва срещу молещите се и ги подлага на много изкушения, страхове и беди, но с Божията благодат всичко това се превъзмогва и за борбата с врага тези, които са отблъснали неговите изкушения, се удостояват с велики дарове на Божията благодат. Продължителни нощни или дневни молитви трябва да се извършват само според съвета и благословението на опитни духовни ръководители. Някои от болестите, скърбите и нещастията са резултат на греховете ни. Поради това ние сме длъжни да молим Господа да ни прости греховете, та заедно с това да се излекуваме от болестите и да се избавим от нещастия. Мнозина от нас в своите нужди и скърби търсят изключително земни средства и когато видят, че са безуспешни, тогава се обръщат към Бога и често не получават просимото. Причината за това се крие очевидно в недостатъчната вяра, защото ние се удостояваме с Божията благодат само според силата на вярата ни, както говори св. Апостол: «Но да проси с вяра и никак да не се съмнява; защото, който се съмнява, прилича на морска вълна, издигана и мятана от вятъра: такъв човек да не мисли, че ще получи нещо от Господа» (Як. 1:6—7). Изпращаните ни от Бога наказания, като: глад, войните ненавременни дъждове, суша и пр. — всичко това е до голяма степен и за нашите грехове. Следователно, причината за голяма част от злини, лежи у самите нас. Оттук пак се явява крайна нужда да молим Господа да прости съгрешенията ни, та чрез изтръгването на корена на всички бедствия, да се избавим от всички естествени злини, изпращани върху нас. каквито са някои от пагубните природни явления. Прочее, братя, нека се молим винаги — и у дома и на път, с всяка молитва и просба да се молим духом във всяко време (Еф. 6:18) и ще получим всичко, което поискаме от Господа с вяра: и всичко, що поискате в молитва с вяра, ще получите (Мат. 21:22). Макар и да не получим веднага просеното, надеждата ни трябва да бъде пълна. Сам Господ ни уверява: искайте, и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте и ще ви се отвори; защото всякой, който иска, получава, и който търси намира, и на тогоз, който хлопа, ще се отвори (Мат. 7:7—8). Нашата немощ и греховност не бива да отслабват във време на молитва вярата и надеждата ни, защото ние трябва да се уповаваме не на своите сили, а на Божието милосърдие. Ние виждаме многобройни примери: как милостиво Господ е приел молитвите на големи грешници, които в смирение са повикали към Него. Необходими и главни условия при молитвата са: съвършена преданост на Божията воля, съзнание за нашето недостойнство и греховност и най-искрено желание да поправим своя живот, а най-вече незлобие. А ако се случва, че някой моли и не получава, това не значи, че молитвата му не е чута,

но че по Божия промисъл търпението на молещия се бива изпитвано и ако то издържи до край, той получава просимото в по-голяма мярка. В молитвата е нужно да бъдем търпеливи. Измолването от Господа на едни или други блага не е дело на един ден. Св. отци са прекарвали целия си живот в молитва и покаяние и накрая се удостоили с Божията благодат. Някои се молят и като не получат веднага исканото, охладняват в молитвата. А може би Господ скоро щеше да изпълни молбата им, може би те са оставили своя молитвен труд, когато не е била далеч от тях Божията милост. Случва се и това, че ние се молим и не получаваме исканото, защото то би ни послужило за зло: просите, а не получавате, защото зле просите,—за да го разпилеете във вашите сладострастия (Як. 4:3). Колкото и да са големи греховете ни, да се молим, да не се отчайваме, помнейки какво е казал сам Господ: да бъдат греховете ви и като багрено, —като сняг ще избеля ; да бъдат червени и като пурпур, като вълна ще избеля. Ако поискате и послушате, ще ядете благата земни; ако пък се отречете и упорствате, меч ще ви изтреби: защото устата Господни говорят (Ис. 1:18—20). Но понякога се случва и така, че Бог с цел не изпълнява молитвите на Своите раби. Така например: великият Мойсей Боговидец молил да влезе в обетованата земя, но не бил чул. Усилвайки молитвата си с пост, в пепел и сълзи, Давид се молил за запазване живота на своя болен син, но Господ не изпълнил молбата му. Нека се смирим пред крепката Божия ръка и да се предадем всецяло на Неговата свята воля, която оставя понякога нашите молби неизпълнени и ни приготвя по този начин нещо по-добро в бъдещето. Нека молим Бога за това, което ни е най-нужно, т. е. за спасение на душата, докато имаме време за това: настъпя нощ, когато никой не може да работи (Йоан. 9:4). Понеже нашата душа е безсмъртна, то за нея трябва да се грижим несравнено повече, отколкото за тялото, което е временна обвивка на душата. «Но първом търсете Царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде» (Мат. 6:33). Веднъж запитали св. Макарий Велики: как да се спасим? Той отговорил: братя, да паднем пред Господа и да плачем за нашите грехове: малкото ни сълзи ще потушат огнената геена. А грешниците, които сега не се каят и не плачат, в другия, живот ще плачат горчиво и ще ридаят като деца, сълзите им ще изгарят телата им като огън, но вече не ще им доставят никаква утеха. Всяка добродетел, а най-вече молитвата — майка на всички добродетели — изисква принуждения и усилия от наша страна, според казаното: Царството небесно бива насилвано, и насилници го грабят (Мат. 11:12). И св. ап. Павел е казал: с всяка молитва и просба молете се духом във всяко време, и старайте се за същото с всяко постоянство (Еф. 6:18). Св. Исаак Сирийн поучава: «всяка молитва, при която не се затруднява тялото и не скърби сърцето, е също като недоносен плод на утробата», а св. И. Лествичник казва: «на тези, които не са придобили още истинска и сърдечна молитва, помага уморяването от телесна молитва, при която е необходимо и принуждаването към сърдечно съкрушаване, което произхожда от съзнанието за безбройните ни грехове и усърдие към проливане на сълзи, защото само чрез тях се прочистват скверностите на душата и се насаждат добродетелите». Молитвеното настроение е дар Божи. Но в зависимост от степента на

сърдечната чистота и възприемчивост, някои бързо чувствуват у себе си присъствието на този дар и тогава молитвата им е неизказано сладостна и утешителна, а други трябва доста да се потрудят, за да възбудят у себе си това благодатно чувство. Различното действие на благодатта в това отношение ни довежда до мисълта за мъдрото Божие домостроителство: ако дарът се получава без труд, то ние не винаги го ценим и лесно го загубваме, а придобитото с усилен труд пазим като скъпоценно съкровище. Добре е да се молим, когато Господ ни дарява сълзи на умиление. В подобни минути най-добре е, подражавайки на жената грешница, мислено да падаме в краката на Разпнатия и омивайки ги със сълзи на покаяние, да молим опрощаване на кашите безбройни грехове, без при това да вменяваме в нещо своите нищожни добродетели, но цялата си надежда и упование да възлагаме на безграничното Божие милосърдие, което покрива всички наши грехове. Колкото и богоугодна да е, по наше мнение, молитвата ни, колкото и дълбока да е скръбта ни, от която молим Господа да ни избави, изпълнението на нашата молба трябва да предоставим всецяло на Божия промисъл, помнейки думите на Божествения Изкупител: Отче Мой, ако е възможно, нека Ме отmine тая чаша, обаче не както Аз искам, а както Ти (Мат. 26:39). Ето висок пример на най-съвършена молитва, в която се изразява цялата безгранична преданост на Божията воля. При случаи на особени нужди, трябва, по примера на Спасителя, да се молим до три пъти, както Той се е молил в Гетсимания преди Своите страдания. За човек, обременен от скърби, няма по-добра утеха от молитвата. «Страда ли зле някой между вас, нека се моли» (Як. 5:13). Ако беседата с приятеля намалява скръбта, то колко повече тази със самия Създател, истинския Утешител на душата. Навикът към внимателна и неразсеяна молитва се придобива с труд и когато той се усвои, молитвата става извор на непрекъснатата духовна утеха. Светилото на подвижниците, св. Макарий Египетски, познал от собствен опит духовните утешения, произтичащи от молитвата, говори за това така: понякога молитвеният огън се разгаря и възпламенява по-силно, а понякога като че ли по-слабо. Този светилник, който гори и свети винаги, понякога става по-ясен, разгаря се повече, упоен от Божията благодат, а друг път издава своето сияние предпазливо. В друго пък време тази светлина, явявайки се в сърцето, разкрива най-вътрешната, най-дълбока и съкровена светлина, поради което човек, погълнат всецяло от тая сладост и това съзерцание, като че ли не е на земята. Описанието на такова блажено молитвено състояние не е напълно достъпно за хора, които малко са се упражнявали в молитвата, а който с усърдие и смирение се подвизава в това свято занятие, у него се отварят вътрешните духовни очи и му се откриват тайните и непознати Божии дела. Но, ще кажем, ако винаги са необходими духовни ръководители, то толкова повече те са необходими при молитвените подвизи, за да не би, поради нашата склонност към превъзнасяне, вместо да получим благодат, да бъдем прелъстени от духа на злобата, който се преобразява в светъл ангел, както е казал св. ап. Павел (II Кор. 2:11; 11:14). Нека обърнем внимание и на това, че при молитва е нужно да се прекръстваме, което е апостолско установление. То трябва да се извършва правилно, а не както го правят някои, които като че ли се срамуват от

Господния Кръст. Небрежното прекръстване оскърбява Господа и се смята за грях на тогава, който се моли. Следователно, то не само че няма никаква сила, но и радва бесовете, докато трябва да служи като непобедимо оръжие против тях, защото и престъпникът не се бон от местото на наказанието толкова, колкото дяволът трепери от Кръста и в страх бяга, като не може да гледа на силата Му, бидейки изгарян от Него като от огън. Светиите със силата на Христовия Кръст са лекували болни, възкресявали са мъртви, изпивали са безвредно смъртоносна отрова, преминавали са през огън и вода, а днешните християни, подбуждани от някакъв лъжлив срам, като влизат в дом, или сядат на обяд, даже и не помислят да се прекръстят, като че ли не знаят какво е казал Господ: защото, който се срами от Мене и от Думите Ми в този прелюбодееен и грешен род, и Син Човеческий ще се срами от него, кога дойде в славата на Отца Си със светите Ангели (Марк. 8:38). Ние вярващите не бива да се срамуваме от нашия Господ и Създател, не бива да се срамуваме от честния и животворящ Негов Кръст, този Кръст, чрез който ние сме спасени и на който е пролята най-скъпата от всичко кръв на нашия Изкупител. Нека вникнем в следната поучителна забележка за силата на Кръста: когато ние се прекръстваме, между нас и небесния Отец застава, така да се каже, разпнатият Спасител, тогава пред божествения взор на Всевишния се намира не нашето грешно чело, но увенчаната с тръни глава на Богочовека, не нашето сърце, изпълнено с всякакви съблазни, но прободените ребра на Изкупителя, не нашите ръце, които вършат беззакония, но прикованите на кръста пречисти длани на Господа Иисуса Христа (Христ. Чт. 1845 г., ч. 4). Един от най-древните писатели на първенстващата християнска църква свидетелствува, че тогавашните християни, следвайки Апостолското предание, се кръстили преди и след всяка работа: при излизане и влизане в дома, при обличане и обуване, при измиване, преди и след ядене, когато отивали да спят, с една дума, при всяка работа. Нека завършим нашата беседа с топла молитва към нашия Спасител, Сладчайшия Господа Иисуса. Многомилостиви Господи, сподоби ни с божествения дар на молитвата, която да се излива от дълбочината на сърцето. Събери разсеяния наш ум, за да се стреми винаги към Тебе, неговия Създател и Спасител. Съкруши разпалените стрели на лукавия, които ни откъсват от Тебе. Угаси пламъка на помислите, които ни изгаря по-силно от огъня във време на молитва. Осени ни с благодатта на пресветия Твой Дух, за да Те обичаме до свършека на нашия греховен живот от цялото си сърце, душа и мисъл и с всичката си сила. В часа на раздялата на нашата душа от тялото, приеми, о Иисусе Сладчайши, в Твоите ръце нашия дух и си спомни за нас, когато дойдеш в Царството Си, Амин.

ЗА ЛЮБОВТА КЪМ БОГА

«И възлюби Господа, Бога твоего, от всичкото си сърце, и от всичката си душа, и с всичкия си разум, и с всичката си сила» (Марк. 12 : 30).

Изпълнението на тая първа и най-голяма заповед се заключава в следните евангелски думи: ако някой Ме люби, ще спази словото Ми; и Моят Отец ще го възлюби, и ще дойдем при него и жилище у него ще направим (Йоан. 14:23).

Любовта към Бога се състои в изпълняване на Неговите свети заповеди, от които главната е любовта към ближните, което виждаме от евангелското повествование за деня на Страшния всемирен Божи съд, на който любовта, оказана на ближните, Господ ще приеме за Себе си и за това ще ни сподоби с вечно блаженство. Следователно, обича Бога онзи, който обича своя ближнен. Ако някой се съмнява в това, нека го увери св. Йоан Богослов: Който каже: «любя Бога», а мрази брата си, лъжец е; защото, който не люби брата си, когото е видял, как може да люби Бога. Когото не е видял- (I Йоан. 4:20). От всички наши добродетели, любовта е най-приятна на Господа, защото в нея се заключава изпълнението на целия закон: «любовта е дълготърпелива, казва св. ап. Павел, пълна с благост, любовта не завижда, любовта се не превъзнася, не се гордее, не безчинствува, не дири своето, не се сърди, зло не мисли, на неправда се не радва, а се радва на истина; всичко извинява, на всичко вярва, на всичко се надява, всичко претърпява. Любовта никога не отпада» (I Кор. 13:4—8). Който обича Бога повече от всичко, той винаги мисли за Него, размишлява за Неговите съвършенства и дела, стареа се да познае волята Му, върши всичко по Неговите заповеди. Душа, която искрено люби Бога, винаги с мисли и желания се стреми към Него: защото, дето е съкровището ви, там ще бъде и сърцето ви (Мат. 6:21). Който искрено обича Бога, той винаги се стареа да подражава на Неговите божествени съвършенства: и тъй, бъдете съвършени, както е съвършен и небесният ваш Отец (Мат. 5:48).

Дяволът, като желае гибелта на човека, угасява в него чувството на любов към Бога и възбужда вместо него чувство на пристрастяване към земното, неблагодарност, безразличие, неверие, ропот, гордост. Той се стареа да упои човека със същата смъртоносна отрова, с която сам се е упил. Любовта към Бога се разгаря в човешкото сърце при размишляване за Божиите благодеяния, изляни над човешкия род. В същност, как да не обичаме Бога: Той ни е създал невинни и блажени, изобразил е в нас образа на Своето божество, вдъхнал ни е безсмъртна душа, украсил я е с мъдрост, святост и истина, направил е човека господар на всички земни твари и когато той от непослушание подхвърлил себе си и цялото си потомство, затънало в нечестие, на вечно осъждане, то Господ ни извлякъл от тази бездна, слязъл от небето, приел човешко естество, пролял за нас Своята пречиста кръв и не само че ни избавил от вечно осъждане, но ни направил чеда Божии, наследници на вечното Небесно царство. Как след всичко това да не обичаме Бога? Ако ние обичаме нещо прекрасно в Божиите създания, то колко повече сме длъжни да обичаме самия Създател. Трябва по-усърдно да се молим на всесвятия Дух да ни даде небесния дар на любовта, който се излива в нашите сърца само от Светия Дух (Рим. 5:5). Който се увлича от греховете и не им се съпротивлява, в него няма признаци на любов към Бога. Други, които привикват към грехове и пребивават в тях, смятат, че обичат Бога, но напразна е надеждата им, тя не е

нищо друго, освен самозалъгване, защото какво общо има между светлина и тъмнина? (II Кор.,6:14).

Божията любов е вино, което весели сърцето на човека (Пс. 103:15). Вкусили от това божествено питие невъздържани и станали подвижници, вкусили грешници и станали праведни, вкусили богати и пожелали бедността, вкусили блудници и станали целомъдрени, вкусили немощни и станали непобедими, вкусили невежи и станали мъдри, вкусили скърбящи и се развеселили. Даровете на Св. Дух, които се изливат над ония, които обичат Бога, са безбройни. Любовта, казва св. Йоан Лествичник, е огнен извор: в каквата мярка се източва питието, в такава мярка се разпалва жадният. Който истински обича Бога, той се предава на Неговата свята воля и каквото и да би го сполетяло, той го приема като от Божията ръка с твърда вяра. че всичко това ще му бъде за душевна полза и за изпитване на неговото търпение, чрез което се постига вечно спасение. На такъв някога Господ ще каже: хубаво, добри и верни рабе! В малко си бил верен, над много ще те поставя; вляз в радостта на господаря си (Мат. 25:23). За душата, предана на Бога, нещастията, които я постигат в този живот, служат като стъпала, които я водят към съвършенство. Който обича Бога с всичкото си сърце, той не разделя сърцето си между света и Бога, между удоволствията на света, от които се е наслаждавал евангелският богаташ, и между служението на Бога. Защото не може човек да служи на двама господари, на Бога и на мамона, както казва Господ (Мат. 6:24). Но който истински обича Господа Бога от цялото си сърце, той, предпочитайки пред всичко на света Бога, от любов към Него оставя и богатство, и слава, и удоволствия и всички прелести на света и се отдалечава даже и от най-близките на сърцето си, ако те пречат на спасението на душата му: Който обича баща или майка повече от Мене, казва Господ, не е достоен за Мене (Мат. 10:37).

Който истински обича Господа от цялата си душа, той се старае да изпълнява Неговата воля, да насочва целия си живот и цялата си дейност според Неговия закон, във всичко и винаги се старае да подражава на светия пример от живота на Господа Иисуса Христа, да се уподобява Нему в своите мисли, желания и дела, страхувайки се да оскърби Господа не само с дело, но и със слово или помисъл. Такъв човек при всеки стремеж на ума и сърцето към зло, говори сам на себе си: как ще направя това голямо зло и ще съгреша пред Бога? (Бит. 39:9). Който истински обича Господа Бога с всичкия си разум, той обича винаги да размишлява за Бога, винаги се поставя в Неговото свято весдеприсъствие, поучава се в Неговия закон денем и нощем. За него думите Господни са по-сладки от мед и медени пити, по-драгоценни от злато и скъпоценни камъни. Той обича да посещава често Божия храм. жадува за общение с Бога в молитва и в светите тайнства. Живеейки на земята, той мисли повече за небесното, предпочита бъдещия живот пред всички блага на настоящия. Който обича Господа Бога с всичката си сила, не се увлича от съблазните на света, не се плаши от трудностите в живота, не се подава на неговото ласкателство. Заради славата на Божието име, той е готов да се лиши от всички временни блага. Кой ще ни отлъчи от

любовта Божия, казва св. ап. Павел, скръб ли, притеснение ли, или гонение, глад ли, или голотия, опасност ли, или меч? (Рим. 8:35). Такава е истинската съвършена любов към Бога. След като обяснихме какво значи да обичаме Бога от всичкото си сърце, от всичката си душа и с всичкия си разум, остава да покажем как ще познаем дали истински обичаме Исуса Христа. Всичко се познава по признаците: има признаци и за любовта към Бога. Да спрем вниманието си на тях. Онзи, който обича, за нищо друго не мисли, освен за любимото: защото такава е свойството на нашето сърце, че когото обичаме, за него_ мислим непрекъснато. Често ние сме разделени пространствено от оногова, когото обичаме, но мислено винаги сме с него, гледаме го, слушаме го, говорим с него, ставайки от сън, първата ни мисъл е за оногова, когото обичаме, занимаваме ли се с някаква работа за себе си или за другите, нищо не ни пречи да мислим за оногова, когото обичаме. Поради това обича Бога този, който и в храма и вън от храма, и денем и нощем, и като седи и като лежи, мисли за това, че Бог съществува, че Той е създал небето и земята, ангелите и хората, че Той невидимо навсякъде присъствува, всичко вижда, всичко чува, знае нашите мисли и желания, че Той със Своята всемогъща сила държи цялата вселена, всичко ръководи към предназначаната цел, продължава живота ни, запазва здравето и благосъстоянието ни и че ние чрез Него живеем и се движим, и съществуваме (Деян. 17:28). Тогава ние нямаме нужда да ни напомнят за любимото, защото самата любов непрестанно ни спомня любимия предмет. Поради това, нека обърнем внимание върху себе си и да се запитаме: Господ винаги ли е в ума и в сърцето ни? Или, поне, често ли си спомняме за Него? Ако Той, нашият Спасител, често ни идва на ума, то значи че Го обичаме. Св. пророк Давид, който горещо обичал Господа, викал към Него: кого имам на небето?, а с Тебе ли съм, на земята нищо не искам . . . Бог е твърдина на сърцето ми и мой дял во веки (Пс. 72:25—26). Седем пъти на ден Те прославям за съдбите на Твоята правда (Пс. 118:164), продължава той и още на друго място казва: по среднощ ставах да те славословя заради Твоите праведни съдби (Пс. 118:62). Така, душата, която обича Бога, желае често и усърдно да се моли и това е така, защото тя непрестанно се стреми, жадува да беседва със своя възлюблен Създател, търси Го, услаждава се от Него. Затова ония, които любят Бога, обичат често да посещават Божия храм, обичат често да постят и да се приобщават със светите животворящи Негови тайни, които най-силно ни съединяват с Него, нашия Изкупител. Св. Ана пророчица, която обичала Бога със всичкото си сърце, не се отделяла от храма Господен, служейки Богу с пост и молитва денем и нощем (Лук. 2:37). А първите християни ежедневно се причастявали с пречистото тяло и кръв Христови. Любовта към Бога се открива така също и в разположението към четене или слушане на Словото Божие. Който люби Бога, той обича да слуша това, което Бог, неговият Създател, е казал в Свещеното Писание, приятно му е да знае Неговата свята воля, той сладко се задълбочава в словото Божие, радостно съзерцава делата на Божията премъдрост, внимавайки в думите на вечния живот. Колко обичам Твоя закон! Цял ден размислям за него. Колко са сладки на гърлото ми Твоите думи, по-сладки от мед на устата ми (Пс. 118:97, 103). Любовта

към Бога се изразява в благочестив християнски живот, в изпълнение на Божията воля. Такова е свойството на нашето сърце: стараем се да изпълним волята на тогава, когото обичаме. В това ни уверява сам нашият Създател: ако някой Ме люби, ще спазва словото Ми. Който Ме не люби, не спазва словата Ми ((Йоан. 14:23, 24). Както във Вавилонската пещ посред силния пламък небесната роса прохлаждала блажените отроци, така и Божията любов, когато се всели в сърцето на човека, загасява всеки страстен пламък и с неизказана роса го прохлажда. Човек, който гори от любов към Бога, така постъпва на земята, като че ли живее на небето и нищо не е в състояние да го удържи от добродетелния стремеж. Той презира всички приятни и досадни неща в живота, с поглед към своето небесно отечество. Който от вярващите се е удостоил с най-висшия дар на любовта Божия, неговата блажена душа достига горните селения и се наслаждава от най-блажено общение с небесния, Утешител.

ЗА ЛЮБОВТА КЪМ БЛИЖНИТЕ

Подобна на първата заповед за любовта към Бога е заповедта за любов към ближните: възлюби ближния си като себе си (Мат. 22:39). На тези две заповеди е основан целият Божи закон и всички пророчества. Любовта покрива много грехове, а без нея нито постът, нито молитвите са угодни на Бога. Св. ап. Павел говори за това така: «Да говоря всички езици човешки и дори ангелски, щом, любов нямам, ще бъда мед, що звънти, или кимвал, що звека. Да имам пророчески дар и да зная всички тайни, да имам пълно знание за всички неща и такава силна вяра, че да мога и планини да премествам, — щом любов нямам, нищо не съм. И да раздам всичкия си имот (не от любов), да предам и тялото си на изгаряне. —щом любов нямам, нищо не ме ползва» (I Кор. 13:1—3). Колко е приятна на Бога нашата взаимна любов, се вижда от много евангелски изречения: по това ще познаят всички, че сте Мои ученици, ако любов имате помежду си (Йоан. 13:35). Който обича брата си, той пребъдва в светлината, и в него няма съблазън. А който мрази брата си, той се намира в тъмнината, и в тъмнината ходи, и не знае накъде отива, защото тъмнината е ослепила очите му (I Йоан. 2:10—11). А за човеко-ненавистниците св. Евангелист произнася тези страшни думи: Всякой, който мрази брата си, е човекоубиец (I Йоан. 3:15).

При случилата се караница с някого, трябва да се постараем по всякакъв начин за побързо помирение, помнейки думите на Апостола: слънце да ви не залязва гневни (Еф. 4:26). Най-надежно средство за постигане на помирение е смирението и усърдната молитва към Бога, чрез която се изгонва духът на злобата от онези, които враждуват. Силата на молитвата и на смирението е толкова голяма, че с нея враждуващият неволно се покорява и се примирява с ближните. Даже и най-злобните врагове се побеждават от това. Ако прощаваме благодушно на ония, които са ни обидили, то и нам Господ ще прости греховете, както ежедневно повтаряме в Господнята молитва: и прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на длъжниците си (Мат. 6:12).

Господ ни е дал пример на съвършено незлобие в молитвата за Своите разпинатели. И ние, подражавайки Нему, трябва искрено да молим Бога за онези, които ни ненавиждат и обиждат. Макар в началото такава молитва да е твърде трудна, но впоследствие тя става утешителна. При всичко това ние трябва да ги извиняваме, да се стараем да ги оправдаем, като отдаваме това повече на свойствената на човека немощ, да търсим примирение с тях, като им правим добро чрез услугите си, помнейки думите на св. ап. Павел: не се оставяй да те надвива злото, но надвивай злото с добро (Рим. 12:21). Не е чудно, когато виновният търси примирение, но е достойно за похвала и е приятно на Бога, когато оскърбеният пръв се старае за това. Над такъв се сбъдват евангелските думи: блажени миротворците, защото те ще се нарекат синове Божии (Мат. 5:9). Когато видим болен, ние не го упрекваме, а му съчувствуваме, желаем му облекчение, даваме му добри съвети. Така трябва да постъпваме и по отношение на ония, чиято душа страда и боледува, обхванати от раздразнение или от някаква друга немощ, не бива да плащаме за обидата с обида, а да съчувствуваме, да ги съжаляваме като немощни. Тогава взаимно и при нашите немощи те ще ни оказват същото и по този начин ще се изпълнят над нас думите на Апостола: «Понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов» (Гал. 6:2). Господ, като наш Творец, знае нашите немощи и ни е дарил й съответни лекарства. Ако бихме били послушни на Божията воля, то ние бихме живяли не на земята, а в рая, нашето блаженство би се състояло във взаимната любов. Който не желае спасението на ближния си и дори се радва на неговата погибел, такъв е по-лош от демона, на когото, като дух на злобата, е свойствено такова желание, но на човека това не е простено и такъв не е вече ученик Христов, а Негов предател, защото всичко, направено от човека за човека, Господ отнася към Себе си. Ето защо, не бива да желаем на ближния си това, което не желаем на себе си и с това ще докажем истинската си любов към него. Ако искаме да победим врага, нека му окажем любов и възможната милостиня и с това ще посраим духа на злобата и ще послужим на спасението на брата си и на нашето спасение. Както солта унищожавя гнилото в продуктите за ядене, или огънят изгаря ръждата от металите, така и любовта изкоренява злобата от човешкото сърце. Който обича ближния си, той без съмнение обича и Бога, а който мисли, че обича Бога, а ненавижда ближния си, той лъже. Истинската любов се заключава в дела на милосърдие: видим ли беден, който загива от нужда, да му помогнем с каквото можем. Господ не изисква много, а това, което е от искрено сърце и по силите ни. Видим ли някого в безутешна скръб или болест, или друга беда, да го утешим и Господ ще утеша и нас. Нека търсим случай да бъдем полезни някому с каквото и както можем, да избърсваме сълзите на ония, които плачат, та и нашите сълзи да избърше Господ, да успокоим странника, та и нас да успокои Господ, да Му се молим за ония, които страдат и Той, Всеблагият, ще облекчи и нашите страдания. Нека не осъждаме ония, които грешат — и нас Праведният Съдия няма да осъди. Да наситим гладния и жадния и ще се сподобим с небесната трапеза в Царството Божие. Да посещаваме болни и наскърбени и Господ ще ни утеша с дохождането на св. Дух. Дето има любов, там има и Божие благословение, я дето я

няма, там е тъмнина и греховен мрак, там е жилище на злобните бесове. Любовта е най-надеждното средство за спасение на душата. Ако ние като немощни не можем дълго да постим, да се молим и да извършваме други подвизи на добродетелите, то нека възпълним това с любов. От всички дела на милосърдието най-приятно на Бога и най-спасително за нас е да обърнем грешния от пътя на беззаконието на пътя на спасението. На такъв Господ ще прости много съгрешения, както ни уверяват думите на Апостола: «Ако някой между вас, братя, се отклони от истината, и друг го обърне, нека тоя знае, че, който е обърнал грешник от лъжливия му път, ще спаси една душа от смърт и ще покрие много грехове» (Як. 5:19—20). Но който отбие някого от правия път и го насочи по пътя на нечестието, такъв го очаква геена огнена. Виждаме от св. Евангелие, че във великия ден на Всемирния съд Божи, когато ще се реши участта на всекиго от нас завинаги, с Божие благословение ще се удостоят само онези, които са били милосърдни към ближните. Те ще бъдат удостоени от Бога с висока чест: в онзи велик ден пред всички небесни сили, пред всички светии и пред цялата вселена те ще бъдат наречени синове на светлината, благословени от Небесния Отец, наследници на Царството, приготвено им от създание-мира (Мат. 25:34).

Св. Ефрем Сирийски така ублажава онези, които имат неоценимия дар на любовта: блажен е човекът, казва той, в когото има любов Божия, защото той е намерил у себе си Бога. Бог е любов, и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог — в него (I Йоан. 4:16). В когото има любов, той заедно с Бога е по-високо от всичко. В когото има любов, той не се бои, защото съвършената любов пропъжда страха (I Йоан. 4:18). В когото има любов, той никога от нищо не се отвращава, на всичко се надява, всичко претърпява (I Кор. 13:7). В когото има любов, той изпълнява волята Божия, той е ученик Божи, защото сам нашият благ Владика е казал: по това ще познаят всички, че сте Мои ученици, ако любов имате помежду си (Йоан. 13:35). Затова блажен е онзи, който е придобил любов и с нея се е преселил при Бога, защото Бог знае Своите и ще ги приеме в лоното Си. Онзи, който проявява любов към ближните, ще бъде съжител на ангелите и ще се възцари с Христа. Има предание за св. ев. Йоан Богослов, Апостолът на любовта, че когато бил вече в дълбока старост, непрестанно казвал: чеда, обичайте се един другиго. Когато го запитали, защо непрекъснато напомня тази заповед, той отговорил, че ако някой я изпълнява, тя единствена е достатъчна за спасението. Какво необикновено чудо, който има нелицемерна любов, той изпълнява целия закон, защото любовта е изпълнение на закона (Рим.13:10). О, несравнима сила на любовта. Няма нищо по-драгоценно от любовта нито на небето, нито на земята.

ЗА НАДЕЖДАТА В БОГА И ЗА ТЪРПЕНИЕТО

Не се надявайте на князе, на син човешки, от когото няма спасение (Пс. 145:3), казва св. цар и пророк Давид. Да не се надяваме нито на приятели, нито на богатство, нито на здравето си, нито на нищо. Всичко това е суетно, изчезва като сън, разпръсква се

като дим. Да се надяваме само на нашия Създател и Спасител, който по-добре от нас знае нашите духовни и телесни нужди и се грижи за нас. Така ние ще носим винаги със себе си Божието благословение: благословен е оня човек, който се надява на Господа, и комуто надеждата е Господ. Защото той ще бъде като дърво, посадено при води и което пуска корените си край потока; не знае то, кога настава пек; листата му са зелени, и във време на суша то се не бои и не престава да дава плод (Иерем. 17:7—8).

Който се надява на нещо земно, никога не може да бъде спокоен. Надяваме се на богатството си, но винаги можем да се лишим от него. Надяваме се на човека, но той е непостоянен и смъртен. Надяваме се на нашето здраве и способности, но болестта на тялото ни лишава от всичко това. Една е нашата истинска, твърда, несъмнена надежда — Иисус Христос, Син Божи, вечен всемогъщ Бог. По Негова заповед, небесните ангели ни пазят по всички наши пътища. Нашият враг сатаната постоянно ни отвлича от надеждата в Бога, но ние, като знаем неговата бесовска хитрост, трябва постоянно да отблъскваме неговите зли нашепвания. Надежда без търпение не може да има, казва св. Тихон. Дето има истинска надежда, там има и търпение, дето има търпение, там има и надежда. Надеждата, както и вярата, е изложена на много изкушения. В бедствено състояние ни е потребно търпение, за да не търсим по непозволен начин избавление от бедите, но да се предадем на Божията воля и да очакваме Неговата милост, която или да ни помогне в търпението, или да ни избави от бедите — както сам Той, нашият Спасител, знае. Няма по-голямо изкушение за надеждата от това, когато помислите, възстанали в съвестта, говорят: за него спасение няма в Бога (Пс. 3:2). От това вярващият човек се изпълва с мрачна скръб. В такова тежко изкушение от всичко най-потребно е търпение, мълчание, молитвено съсредоточаване, докато тая буря премине или се облекчи. Тук е нужно да се надяваме свърх надеждата и да се уповаваме свърх упованието, както пише св. ап. Павел за Авраама: без никакво основание за надежда, повярва с надежда (Рим. 4:18). Към този подвиг и търпелива надежда ни увещава св. цар и пророк Давид: надявай се на Господа, бъди мъжествен, и да укрепва сърцето ти; надявай се на Господа (Пс. 26:14). Същият ни обнадежди с Божията милост: надеждата на бедните не до край ще загине (Пс. 9:19). Псалмопевецът представя и себе си за пример: твърдо се уповавах на Господа, и Той се наклони към мене и чу моите вопли (Пс. 39:2). Нужно е да знаем и следните негови думи: уповавай се на Господа и върши добро (Пс. 36:3). Те показват, че онзи, който се уповава на Бога, трябва да върши добро, да следва Божията воля, а не своята. Напрасно се надява на Бога онзи, който със своите дела Му се противи, напрасно очаква милост от Него онзи, който непрестанно Го разгневява с неразкаяния си нрав, като простира ръце и издига очи към Него, а със сърцето си се отвръща от Него и се обръща към мамона, среброто, нечистотата и други греховни страсти. Бог е избавител на ония, които Го обичат, а не на ония, които Му се противят. Господ ще даде сила на Своя народ (Пс. 28:11). Той изпълня желанието на ония, които Му се боят, чува техните вопли и ги спасява (Пс. 144:19). Господ слуша онези, които почитат не страстите си, не златото и среброто, създадени от Бога, а Създателя си и Му се

покланят. При изкушения Той ги утешава и развеселява със Своята благодат. Той слуша и грешници, които се разкайват и престават да грешат. Грешникът дотогава е грешник, докато живее в безстрашие и не престава да греша. Но когато се покае и се откаже от греховете си, чрез Божията благодат той се присъединява към числото на праведните. Такива грешници не бива да изоставят упованието си, но без съмнение да очакват Божията милост в Христа Исуса, Който дойде в света да спаси грешниците (I Тим. 1:15).

ЗА ПОЧИТАНЕТО НА ПРЕСВЕТА ДЕВА БОГОРОДИЦА

Пресветата Дева е велика помощница на християнския род, а най-вече на онези, които се подвизават в духовния живот и желаят да изоставят своята греховност. Чрез Нея, казва блаж. Августин, Бог е слязъл на земята, за да се удостоят чрез нея вярващите да се издигат към Него. Тя е единствената несъмнена надежда и помощница на грешните, подбуждайки ги към покаяние. Тя спасява и милва всички, които прибягват под нейния майчински покров. Тя е неизчерпаем извор на милост, непобедима стена, неизменна ходатайка пред Твореца, упование и закрила за всички вярващи, които се надяват на Нея. Само на Нея нейният Син и Господ е обещал да изпълни всичките й просби. Чрез нейната майчинска молба от грешните се отклонява справедливият Божи гняв, насочен срещу тях. Тя, както казва св. Димитрий Ростовски, застава между Бога и греховете ни като посредница, не допуска нашите грехове до Бога и чрез гласа на Своите молитви за нас отклонява нашите тежки грехове, които като че ли викат против нас пред Бога. Ние трябва да гледаме на Пресветата Дева като на наша всесилна ходатайка пред престола на Вседържителя. Ние сме осиновени от нея при Кръста в лицето на възлюбления Христов ученик Йоан, принадлежим й като притежание, изкупено с драгоценната кръв на нейния Бог и Син. Благоеденията, които тя излива върху православния свят, са безбройни, повече от морския пясък, живо свидетелство на което са нейните многобройни чудотворни икони, които източват безбройни чудеса на православния свят. Но не е достатъчно само да обичаме Пресветата Дева, необходимо е да подражаваме на нейния свят живот, на нейната чистота, добродетелност, кротост, смирение, милосърдие, на нейната съвършена преданост на Божията воля. Само тогава можем да я наричаме наши майка и само тогава нашите молитви ще й бъдат приятни и за нас — спасителни. Атонските Отци, като обитатели на нейното земно наследство, особено усърдствувайки в почитта си към Нея, са установили като правило, щото всички, които желаят молбите им да бъдат бързо чути от Пресветата Дева, да четат усилено Архангелския поздрав към Нея: Богородице Дево, радвай се, Благодатна Марие, Господ е с Тебе. Благословена си Ти между жените и благословен е плодът на Твоята утроба, защото си родила Спасителя на нашите души. Св. Отци са заповядали да четем тази молитва ежедневно, сутрин и вечер по няколко пъти, както времето ни позволява, освен това да я прочитаме и

мислено в сърцето си, та чрез нея да изразяваме винаги нашата най-чиста почит към Пресветата Дева Богородица.

ЗА УСЪРДИЕТО В ДУХОВНИЯ ЖИВОТ

Сам Подвигоположникът Господ е казал, че Царството небесно бива насилвано, и насилници го грабят (Мат. 11:12). И още е казано: влезте през тесните врата; защото широки са вратата и просторен е пътят, който води към погибел, и мнозина са, които минават през тях; защото тесни са вратата и стеснен е пътят, който води в живота и малцина ги намират (Мат. 7:13—14). Св. Макарий Велики разсъждава за това така: в, каквато степен ние съсредоточаваме нашия ум към търсене на Бога, в такава и по-голяма степен Бог бива скланян от собственото си благоутробие и благодетелност да дойде при нас и да ни успокои. Той знае нашите помисли и движението на нашите мисли, преценява как Го търсим, от цялата си душа ли, или с леност и нерадение. И когато види нашето старание да Го търсим, Той ще ни се яви и открие, ще ни помогне и ще ни пригответи победа избавяйки ни от врага изкушител. Когато Господ види, че ние пренебрегваме недостойните житейски удоволствия, развлечения и суетни мисли, Той ни дава Своята благодатна помощ и безпрепятствено запазва такива души, които прекрасно преминават попрището на земния живот, с усилие устремяват мисълта си винаги към Бога, отричайки се от себе си и търсейки Господа. Необходими са труд, старания, трезвост, голямо внимание, бързина и постоянство в молитвите към Господа, за да разкъсаме мрежите на греховните пожелания и да отблъснем нападенията на злите духове; и по-точно да узнаем с каква трезвост и стремителност на вярата и любовта са се подвизавали светиите. И ако сега с много молитви и прошения, с вяра и служба на ближния не приемем у себе си оная небесна любов на Духа и нашето естество, осквернено от пороци, не се прилепи към любовта, т. е. към Господа, и не бъде осветено от тази любов на Духа, ние не ще можем да спечелим Небесното царство. Малцина са ония вярващи, които с доброто начало са съединили добър край безпрепятствено са дошли до целта: обичат Бога и не се привързват към нищо земно. Мнозина идват до умиление, стават съпричастници на небесната благодат, биват осенени от небесната любов, но не издържат срещналите ги по пътя различни борби, подвизи, трудове и многобройни изкушения от лукавия, поради слабост и бездействие, или поради боязливост на собствената им воля, или поради други греховни увлечения. Колкото са велики, неизказани и неизповедими Божиите обетования, толкова са ни необходими вяра, надежда, труд, духовни подвизи и дълготрайно изпитване себе си. Ако ние желяем да царуваме безкрайни векове с Христа, нима не ще намерим у себе си сили да устояваме на изкушенията на греха и злото в нашия кратък земен живот, за да запазим душата си чиста? Което човек е възлюбил в този временен живот, това и обременява мисълта му, сякаш я влече и тика надолу и не ѝ позволява да се вдигне и това става като изпитание на целия човешки род. Защото, ако не се борим мъжествено с дадена страст и не ѝ се противим с всички

сили, а се услаждаме от нея, тя ни привлича и ни държи като във вериги. Който има непрестанна надежда в Бога, у него злото като че ли се изтънява и намалява.

И така, необходима е борба против греха, който живее у нас, необходимо е усилие за изпълняване на Христовите заповеди — без това не ще успеем в духовния живот. При това смятаме, че е уместно да припомним, че когато св. Апостоли, разсъждавайки върху трудностите на спасението, попитали Господа: кой тогава може да се спаси?, Той им казал: за човеците това е невъзможно, ала за Бога всичко е възможно (Мат. 19:25—26). Не по-слабо прогонва леността и пробужда духовната енергия и следното видение, за което разказва сам св. Антоний Велики. Аз молих Бога, казва той, да ми покаже какъв покров закрива и защитава монаха. И видях монах окръжен с огнени кандила и множество ангели го пазеха като зеницата на очите си, ограждайки го със своите мечове. Тогава аз въздъхнах и казах: ето какво е дадено на монаха и въпреки това дяволът го надвива и той пада. И чух глас от милосърдния Господ: дяволът никого не може да победи. Той няма повече никаква власт, след като Аз приех човешко естество и съкруших неговата власт. Но човек пада сам от себе си, когато се предаде на нерадение и си играе със своите похоти и страсти. Аз попитах: на всеки ли монах се дава такъв покров? Тогава ми бяха показани множество монаси, оградени с такава защита. Аз възкликнах: блажен е човешкият род и особено монашеското войнство, което има такъв милосърден и човеколюбив Господ. Нека ревнуваме за нашето спасение и като прогоним всякакво безгрижие, усърдно да носим трудовете си, за да се удостоим, по благодатта на нашия Господ Исус Христос, с Небесното царство.

ЗА ПОКАЯНИЕТО

Покаянието, според учението на св. Църква, е възвръщане на кръщението, втора благодат, очистване на съвестта, обещание на Бога за нов живот, примирение с Бога чрез добри дела. Неразкаянето води към духовна смърт. За неразкаяните сам Господ говори: ако се не покаете, всички тъй ще загинете (Лук. 13:3). Но и ония, които пристъпят към тайнството Покаяние, не всички се очистват, защото не всички спазват ония условия, които са необходими за истинското покаяние. Начало на покаянието е съзнанието за греховете и съкрушението за тях: когато се върнеш от пътя на беззаконието и въздъхнеш, тогава ще се спасиш (Ис. 30:15). Някои, по незнание или по невнимание към своето спасение, смятат, че тайнството покаяние се състои само в изповедта. Те мислят, че с устното изповядване на греховете пред духовника те се очистват съвършено от тях. Но, не такава покаяние очаква от нас Господ. Той иска ние да почувствуваме цялата тежест на греховете си, да боледуваме заради тях, да ги омием със сълзи на сърдечно съкрушение и да дадем твърдо обещание да поправим живота си. Само тогава нашето покаяние е действително и приятно на Бога. Като образци на такава покаяние ни служат споменатите в св. Евангелие: Блудният син,

Митарят и мн. други. С дълбока скръб трябва да кажа, че голяма част от вярващите не принасят необходимото покаяние и поради това не се поправя техният духовен живот, грехът ги владее, страстите им не се укротяват и те, неочистени от своите вътрешни духовни рани, завършват попрището на своето земно съществуване, като робуват на греха, който живее в тях. И ако не се покаят както трябва, "ако не принесат плодове достойни за покаяние, т. е. ако не изоставят греховните си навици и не извършат добродетели противоположни на съгрешенията им както напр. споменатият в Евангелието Закхей, който не само че се отказал от сребролюбие, но и четворно отплатил на всички, от които бил взел несправедливо (Лук. 19:8), ако няма такива плодове на покаяние, последното е напразно. Че само устното изповядване пред духовника не е достатъчно, потвърждава се от учението за покаянието, изложено в I ч. на «Сборник от поучения», издадени от Св. Синод на Руската православна Църква, на неделни и празнични дни. В поучението за петък от първата неделя на Великия пост, за изповедта се казва следното: при това вярващите трябва да знаят, че не всяка изповед представлява истинско покаяние. За такава се счита само оная изповед, която е придружена от нелъжливо обещание за решително поправяне. Без това изповедта няма никаква сила, нито някой ще може с такава покаяние да спечели Небесното царство. Ако след банята на покаянието вярващият се върне пак към предишните си нечисти дела, с него се е случило, както казва св. ап. Петър, според истинската пословица: «псето се върна на своята бълвотина» и «изкъпаната свиня — в тинната кал» (II Петр. 2:22). Така, ако някой се кае за някакъв грях, но не иска да се откаже от него, напр. , ако се кае, че е блудник, а не желае да остави блудниците, ако се кае, че е скаран с брата си, а не търси примирение, ако се кае, че е обидил ближния си, а не иска да го възнагради, макар и да може, също и за други подобни грехове, ако каещият се не желае да ги изостави и да ги покрие с добри дела, той извършва само външната страна на покаянието и поради това не придобива никаква полза от Покаянието. Изповядването на греховете трябва да бъде чистосърдечно, без ни най-малко укриване или самооправдание. Ако някой скрие нещо на изповед, той приема двоен грях на душата си. Макар и да имаме големи грехове, не бива да се срамуваме да ги открием пред духовника, защото и той е човек със същите слабости, както мнозина, но е облечен в благодатна сила за да връзва и развързва нашите съгрешения. Постоянно трябва да съжаляваме заради греховете си и винаги да ги имаме като че пред очите си, според казаното от Псалмопевица: моят грях е винаги пред мене (Пс. 50:5). Св. пророк и цар Давид винаги помнил своя грях, чрез което се подбуждал към постоянно покаяние, което го предпазвало от повтаряне на греха. Има два недъга, или два вида болести, които са причина за нашата неразкаяност и за постоянствуването ни в някои грехове. Първият недъг е пълното отчаяние в спасението си, а вторият — излишно упование на Божието милосърдие. Отчаянието се състои в това, че човек, съзнавайки многото си грехове, вече не се надява да получи прощение от Бога за тях и затова си позволява все повече и повече да затъва в бездната на беззаконията, а злите духове се възползват от това, за да доведат грешника до пълна погибел. До падението ни, казва

св. Йоан Лествичник, демоните ни представят Бога като човеколюбив, а след падението ни — като неумолим. Св. отци ни съветват да отблъскваме този лукав помисъл на отчаяние с крепката надежда на Божието милосърдие. Ако сме победени, да станем и да започнем отново борба с противниците и така да продължаваме до края на живота си, помнейки думите на пророка: не се радвай за мене, моя неприятелко. Макар да съм паднал, но ще стана; макар да съм в мрак, но Господ е светлина за мене (Мих. 7:8). Старите навици, казва св. И. Лествичник, често измъчват и оногова, който плаче и желае да се избави от тях. В този случай демоните навяват печал в душата на каещия се и му внушават безнадеждност в покаянието. Тая зла мисъл ще отблъснем с припомнянето за онези, които са съгрешили и след това са се покаяли. Безбройно множество грешници (мъже и жени), припадайки пред нозете на Спасителя, изповядвали греховете си и се сподобявали да получат разрешителното отпускане на същите. Недей греши вече, за да не те сполети нещо по-лошо, казал Жизнодавецът на покаялия се болен (Йоан. 5:14). Прощават ти се греховете, извикал Той, вдигайки грешницата, която оросявала със сълзи на покаяние Неговите пречисти нозе (Лук. 7:48). Като разсъждаваме за това безмерно Божие милосърдие към ония, които се каят, нека припомним със сърдечно покаяние към Него, Който ни изкупи със Своята свята кръв и Той, Всеблагият, ще ни приеме с радост в Своите отечески обятия, както някога Блудния син, както заблудилата се овца, за която повече ще се възрадва, нежели за деветдесет и девет праведници, които нямат нужда от покаяние (Лук. 15:7). Ако Той е заповядал на учениците Си да прощават грехове седемдесет пъти по седем (Мат. 18:22), то колко повече сам Той ще ни прости. Всички грехове на човешкия род имат предел и граница, като човешки, но Божието милосърдие няма граница. Господ прощава всички грехове на ония, които се разкайват, защото няма непрости грехове, освен неразкаяният такъв. По мнението на св. отци, и Юда-предател би бил простен, ако би се покаял. Нищо не може да се равнява на Божиите щедрости, възкликва св. Лествичник, нищо не ги превишава. Ето защо, онзи който се отчайва, е самоубиец. Ти си грешник? Не се отчайвай, убеждава св. Златоуст, «никога не ще престана да те мажа с това лекарство. Много грехове ли имаш? Не се отчайвай — никога не ще престана дати повтарям това. Ако ежедневно грешаш, ежедневно принасяй покаяние, защото Божието човеколюбие няма мярка, Божията благост не може да се изрази с думи. Твоят грях има мярка, но лекарството няма мярка». «Не се удивлявай, че ежедневно падаш, казва св. Лествичник, не отстъпвай, но стой мъжествено и твоят Ангел-Хранител ще награди търпението ти». — «Който искрено пристъпва към Бога, уверява преподобни Симеон Нови Богослов, Бог не допуска той никога да падне, но като вижда неговата немощ, съдействува му и му помага явно и скрито, подавайки му ръка за помощ. Но не бива да употребяваме безкрайното Божие милосърдие към грешника за зло, в неоправдана снизходителност към своите грехове. Когато постоянствуваме в греховете, с надежда, че милосърдният Бог ще ги опрости, колкото и да са много и колкото и да са голями, — това е друг, противоположен на отчаянието недъг». — «Този скверен недъг, казва св. Лествичник, като се огражда с

Божието човеколюбие, става твърде приятен за сластолюбците». За освобождаването от този недъг е достатъчно да се убедим в несъмнената истина, че Бог колкото е милостив, толкова е и правосъден и затова на всички и всекиму е нужно покаяние, защото греховните рани с нищо друго не се лекуват, освен със сърдечно съкрушение и твърда решимост да не грешим. Някои от вярващите, които съзнават напълно важността на покаянието и неговата необходимост за спасението на душата, отлагат покаянието за последните дни на своя живот. Но, колко неразумно постъпват те, как леко се отнасят към делото на своето спасение и колко рискуват с това да загубят спасението си. Не виждаме ли ежедневно, че някои, които имат свършено здраве и разчитат на дълголетие, внезапно биват грабвани от неумолимата смърт? Трябва да се каем след съгрешаването без да се бавим, защото, докато раната е още прясна, лесно се лекува, а изоставените небрежно и застаряли рани се лекуват с голям труд. Ако ние желаем да получим прошка, то и сами трябва да прощаваме: ако простите на хората съгрешенията им, и вам ще прости Небесният ви Отец (Мат. 6:14). Греховете, неочистени с покаяние, са черни петна на душата. Те се измиват само със сълзи на сърдечно покаяние. Давид съгрешил и принесъл толкова силно покаяние, че даже костите му изсъхнали от скръб и сърдечна мъка. А как оплаквал своя грях! Сълзите ми бяха хляб ден и нощ, казва той. Ап.Петър се отрекъл от Учителя си през страшната нощ на Христовите страдания, но колко горчиво плакал за своето минутно падение. Мария Египетска прекарвала блудно живота си, но какво сурово покаяние принесла тя: лишила се от всичко, дори и от най-необходимото и ден и нощ страдала и скърбяла заради греховете си, в продължение на 17-години се борила с бесовските помисли, които я принуждавали да започне предишния си живот и за това много-скръбно, чудно търпение се удостоила с такава голяма благодат, че преминала р. Йордан като по сухо, а когато се молила, била видена, че стои не на земята, а във въздуха. . . Ето какво покаяние е истинско. За такова покаяние Господ прощава всичките ни грехове, според казаното: омий ме, и ще бъда по-бял от сняг (Пс. 50:9). Свързаните от веригите на сластолюбието ще кажат: «ние не можем така да се каем, такова покаяние не е по силите ни». На това ще им отговорим с думите на Божествения Учител: искайте, и ще ви се даде (Мат. 7:7). Ето пътят към покаянието — да молим Господа да ни го дари и заедно с това да се принуждаваме към съкрушение и сърдечно разкаяние, да си припомним греховете и заслуженото за тях наказание, по-често да мислим за смъртния час, който мнозина постига внезапно, както говори св. Евангелие: бъдете будни, защото не знаете ни деня, ни часа, когато ще дойде Син Човеческий (Мат. 25:13). Несъмнен признак на оставяне на предишните грехове е не само отклоняването от тях в действителност, но и непрекъснатото противене на техните пожелания, съединено със страх да не паднем отново под властта на греха и сатаната, свършена ненавист към греховете. Ние трябва да помним греховете си, за да се въздържаме чрез това от повтарянето им. Но при спомняне на греховете си не трябва в подробности да си спомняме извършването им — това не е полезно, а да помним само това, че сме грешни пред Бога. Покаянието създава празник за Бога, защото призовава и небето на

пир. Ангелите се радват, когато покаянието ги покани на вечеря. Всички небесни чинове пируват, призовани на веселие от покаянието. Не телци, не овци заколва за тях покаянието, но им предлага за радост спасението на грешните. Покаяние, което е постигнало своята цел, т. е. опрощаване на греховете, привлича в душата на човека Пресветия Дух Божи и чрез Него дава залог на вярващия за вечно спасение в Исуса Христа. Като омием със сълзи на покаяние душата си, като избелим дадената ни от Бога брачна дреха, нека пристъпим с дълбоко смирение и любов към Извора на живота, към безсмъртната трапеза, за да станем причастници на вечния живот, да не ни бъде за съд или осъждане причастяването със светите Христови Тайни, но за прощаване на греховете и вечен живот.

ЗА СВ. ПРИЧАСТИЕ

Който яде Моята плът и пие Моята кръв, пребъдва в Мене, и Аз в него (Йоан. 6:56). Няма нищо по-ценно и по-желателно от тези утешителни думи на нашия Спасител, в които се изразява цялата му любов, цялата Негова безгранична щедрост, предавана на вярващия чрез тайнството св. Причастие. С какво може да се сравни състоянието на вярващата душа, която се съединява със самия Господ? Тази тайна на тайните е толкова възвишена, че е само отчасти постижима за ограничения човешки ум. Достатъчно е да знаем, че чрез тайнството Причастяване ние се сподобяваме с най-драгоценните Божии дарове, поради което сме длъжни да се стараем със всички сили да живеем така, че по-често да пристъпваме към това най-свято тайнство, с което древните християни са се сподобявали ежедневно. Светото приобщаване, укрепвайки нашите душевни и телесни сили, ни служи също като непобедимо оръжие за побеждаване на невидимия враг на нашето спасение — дявола. Този враг е най-опасният за нас. Колко примки поставя той за наша погибел, в които с всички сили се старае да ни улови. Където и да отидем, почти на всяка крачка този зъл дух се Старае да ни уязви. Той навсякъде прелъстява, навсякъде съблазнява. Ние искаме да направим добро, а той ни влече към злото, искаме да се молим, а той ни навява скверни помисли, леност, отегчение и пр., използвайки нашите немощи и склонността ни да грешим. Колко внимание, предпазливост и самопринуждение се изисква от нас, за да не ни овладее този жесток дух на злобата. Той е още по-опасен поради това, че е невидим и извънредно хитър и лукав. Против такъв опасен враг ние трябва да употребяваме и по-силно оръжие, но кое оръжие може да бъде по-всесилно от тайнството Причастие? То наистина е всемогъща сила, защото като се причастяваме с тялото и кръвта Христови, ние приемаме в себе си Владиката на небето и земята, чието могъщество е безкрайно. От друга страна, то съдържа, в себе си цялата сила на нашето изкупление, извършено от-Спасителя, плод на което е било победоносното тържество над тъмното царство на дявола. Който рядко пристъпя към това спасително тайнство, той се отдалечава от спасението. Даже следното просто съображение изяснява тази истина: който често се приобщава, той често очиства своята съвест чрез тайнството покаяние. А който

възобновява при това скръбта и съкрушението си заради извършените грехове, той запечатва в душата си спасителен страх пред Бога, който го удържа от грях, за постигането на което е необходимо по-често да се въоръжаваме с благи мисли и добри дела, които ни отдалечават от греха и ни приближават към Бога. Поради това, колкото по-често се приобщаваме, добрите разположения и добродетели придобиват голяма сила и стават необходимост за душата. Всеки от опит знае, че честото повтаряне на нещо създава у нас навик към това. Който често повтаря греха, той става роб на греха, който се стреми към добродетели, той става подвижник на благочестието. По такъв начин честият причастник по необходимост придобива разположение да служи с усърдие на Господа, защото истински вярва в силата на св. Тайнство, слави Го с веселие и надежда, защото истински се надява, че помощник и защитник му е Господ, покорява Му се със смирение и любов, защото истински обича Господа, Който ни е възлюбил и облагодетелствувал с всички небесни дарове. Нека споменем и за ония, които недостойно пристъпват към Христовата чаша. За такива Словото Божие казва: който яде и пие недостойно, той яде и пие Своето осъждане, понеже не различава тялото Господне (I Кор. 11:29). Пристъпвайки към това страшно Тайнство, ние произнасяме: нито целувка ще Ти дам като Юда. . . Кой от причащаващите се дават на Господа юдина целувка? Без съмнение, това са онези, които като са се съединили с Господа и са се осветили с най-святия Негов дар, като са се очистили даром от безбройните съгрешения — изчадия на духа на злобата — отново се предават на тъмната бесовска сила, отново се отдават на скверните си дела, отново се поробват на сатаната. В заключение на нашата беседа за приобщаването със св. Христови Тайни, ще споменем някои от ония неизброими блага, които то доставя на достойно причастяващите се. Според учението на св. Църква (гл. последование преди и след причастие), това най-свято Тайнство на тялото и кръвта Христови дава на онези, които достойно се причастяват с тях, укрепване на ставите заедно с костите, изцеление от различни болести, здраве, сила, опазване, спасение и освещаване на душата и тялото, прогонване на скърбите, радост и веселие, оставяне на граховете, умъртвяване на страстите, просвещаване и очистване на осквернената душа, предпазване от развращаващи дела и думи, избягване всякакво дяволско влияние, помощ срещу злите духове, изстребване и съвършено погубване на лукавите помисли и намерения и нощни мечтания на тъмните и лукави духове, поправяне на живота, утвърждаване на неговата светост, изпълнение на заповедите, умножаване на добродетелите, просвещаване на чувствата, мир на душевните сили, непосрам-ваща вяра, изпълване с премъдрост, просвещаване на сърдечните очи, дързновение и любов към Бога, даряване на св. Дух, умножаване на божествената благодат, вселяване в душите ни на Бог Отец, Бог Син и Бог Дух Свети, утвърждаване на живота, свързване с бъдещия живот и царство, подкрепа за вечния живот благоприятен отговор на Страшния Христов съд, общение с небесните блага. С очистена чрез тайнството покаяние съвест и с искрено желание да поправим живота си, нека все по-често и по-често да пристъпваме и да вкусваме от небесната трапеза, която ни се предлага в тайнството на тялото и кръвта Христови.

Чрез достойно приемане на този висок дар, ние ще приемем в себе си и онези неизброими дарове, които ни се дават чрез това велико тайнство. Вкусвайки достойно този най-свят хляб тук на земята, да се сподобим да влезем в истинско общение с Христа и на небето и вечно да пребиваваме в лицезрение на Него, нашия Творец и Изкупител.

ДА ПОМНИМ СМЪРТТА

«Във всичките си работи помни за твоя край, и во-веки не ще съгрешиш» (Сир. 7 : 39).

Споменът за смъртта и Страшния съд Христов представлява едно от най-силните средства за преуспяване в деятельното християнско благочестие. Под думите «помнене на смъртта» св. Отци разбират не отделната мисъл за смъртта и нейните последствия, мисъл, която нередко тревожи всеки човек и от която той се старае колкото се може по-скоро да се избави. Не се разбира даже и несъмнената увереност в смъртта, като неизбежна участ на всеки човек, увереност на хладния разум, който гледа на всичко като на нещо отвлечено — като че в далечното бъдеще и неотнасяще се до него. Най-после, не се разбира и самото очакване на близката смърт, която навява ужас на телесния човек. Не! Под тези думи Отците на Църквата разбират особено духовно съзерцание, което е по-възможно да чувствуваме по спасителните му действия върху душата, отколкото да го определим и изразим с думи. «Трябва да разбираме това, казва преп. Исаак, не за оная първа мисъл, която със своето напомняне възбужда у нас смъртен спомен, но за пълнотата на това дело, когато то влага в човека неотлъчен спомен за смъртта, когато чрез размишленията си за нея човек изпада в състояние на непрекъснато удивление. Първият помисъл е нещо телесно, а последният е духовно съзерцание и дивна благодат. Това съзерцание е облечено със светли мисли. И който го има, той не влиза повече в разсъждения за този свят и не е привързан към тялото си» (Сл. 86). Вследствие на такова чудно съзерцание на своята задгробна участ, християнинът, дошел вече до чувството на разкаяние, но при това още по-живо съзнаващ себе си за напълно грешен, в духа на вярата ежедневно принася в жертва на Бога Спасителя целия си живот.«Споменът за смъртта, казва св. И. Лествичник, е ежедневна смърт и споменът за отшествието ни е ежечасна въздишка» (Сл. 6). Ето коя е същността на този висок подвиг! При такова високо значение на спомена за смъртта в нравствения живот на човека, някои недоумяват, "казва св. И. Лествичник, и питат: щом споменът за смъртта е така благотворен за нас, защо Бог е скрил от нас предварителното знание за смъртния ни час? Но те не знаят, че Бог така дивно устройва нашето спасение. Именно с това е и спасителна мисълта за смъртта, че нито времето, нито обстоятелствата, нито свойствата, нито последствията от нашата смърт не са ни известни. И при това положение непрестанният спомен за смъртта не само е много благотворен, но и крайно необходим в истински благочестивия живот. Както хлябът е по-необходим от всяка друга храна, така мисълта за смъртта е по-нужна от

всяко друго дело. Невъзможно е, казват, невъзможно е да се прекара днешният ден благочестно, ако не го смятаме за последен ден от живота си. И наистина, удивително е, че дори и езичниците говорили нещо подобно, защото така определяли любовомъдрието: то е размишление за смъртта. Страхът от смъртта е свойство, придобито от нашето естество поради непослушанието, а смъртният трепет е признак за неочистените чрез покаяние грехове. И Христос проявил страх от смъртта (Мат. 26:37), но «Той не трепери, за да покаже ясно в Себе си свойството на двете естества». (Сл. 6). Ето защо, целият ни нравствен подвиг трябва да се състои в това, постоянно да устремяваме вниманието си към страшната мисъл за смъртта, мисъл, която, може да се каже, ежедневно и против нашата воля ни напомня за себе си. Ние сме длъжни да употребяваме всевъзможни средства не да отстраним от себе си тази неприятна мисъл, но да я задържим, да свикнем с нея, или, по-добре всецяло да се проникнем от нея. «Споменът за смъртта, казва преп. Йоан Лествичник, поражда в тези, които живеят заедно, трудове и размишления, а още повече — сладост от нищетата. А в тези, които са се отдалечили от всяка мълга — отлагане на грижите, непрестанна молитва и запазване на ума. Но и самите тези добродетели и пораждат спомен за смъртта, и сами се раждат от него» (Сл. 6). Мисълта за съдбоносната минута на смъртта причинява неволен страх на грехолюбивата душа, но представата за Страшния съд след смъртта довежда в трепет и душата и тялото. Преподобният Амон съветвал така един свой събрат: «имай такива мисли, каквито имат престъпниците, които са в затвора. Те винаги питат другите: де е съдията, кога ще дойде, и плачат в очакване. Така е длъжен всеки християнин непрестанно да внимава и изобличава душата си, казвайки: горко ми, как ще застана пред Христовия съд и как ще се оправдавам пред него?» «Какъв страх, трепет и какво притеснение ще видим, възкликва преп. Теофил, когато душата ще се разделя от тялото! . . . Тогава при нас ще дойде силна войска от противни сили, князе на тъмнината, злобни светодържители, началства, власти, духове на злобата и по някакъв начин с право ще завладеят душата, като ѝ представят всички грехове, извършени от нея волно или неволно, от младини до края на живота. Всичките ѝ дела ще застанат пред нея и ще я изобличат. Но независимо от това, от какъв трепет, мислиш, ще бъде обзета душата в това време, докато не се произнесе над нея присъдата и не се извърши освобождението ѝ? За нея това е време на притеснение, докато не узнае какво ще стане с нея. Но ето, срещу противните сили стоят светлите ангели и от своя страна представят добрите ѝ дела. Помисли, какъв трепет и страх мъчи душата, която се намира сред тези сили, докато Праведният Съдия не реши нейната присъда.» Така учат св. Кирил Александрийски в словото «При излизане на душата», преп. Теодор Студит в 3-то Оглашение и изобщо всички св. -Отци на православната Църква, които са разсъждавали за раздялата на душата от тялото. И тази страшна картина на борба между демоните и ангелите, която става пред очите и при най-живо съзнание на самата душа на умиращия, е несъмнена истина за задгробния живот, научена чрез много опити на уважавани в християнството лица, които, както обикновено казват, примирали за известно време и после пак се

съживявали. Така преп. Теодора, ученичка на великия Божи угодник св. Василий Нови, разказвала за своята смърт: «Когато настъпи часът на моята смърт, аз видях лица, които никога не бях виждала, чух гласове, които никога не бях чувала. Какво да кажа? Люти и тежки бедствия, за които аз не съм имала понятие, ме посрещнаха поради моите дела. Как да разкажа телесната болка, тежест и притеснение, на които са подложени умиращите? Както когато човек падне в голям огън, изтлява, обръща се в пепел, така се разрушава човек от смъртната болка в горчивия час на разделяне на душата от тялото. Когато се приближаваше край на живота ми и настана времето на моята смърт, видях множество етиопи, които обкръжиха моя одър. Лицата им бяха тъмни като сажди и смола, очите им — като горящи въглени, видът им така лют, като огнената геена. Те се раздвижиха и зашумяха, Едни ревяха като зверове и животни, други лаяха като кучета, някои виеха като вълци. Гледайки ме, те се разяряваха, заплашваха, устремяваха се към мене, скърцайки със зъби и веднага искаха да ме погълнат. Между това приготвиха хартии и развиваха свитъци, на които бяха написани всичките ми лоши дела, очаквайки като че ли някой съдия, който трябваше да дойде. Бедната ми душа бе обзета от голям страх и трепет. Измъчваше ме не само смъртната печал, но и ужасният вид и ярост на страшните етиопи бяха за мене като друга най-люта смърт. Аз отвърщах очи на всички страни, за да не виждам страшните им лица и да не слушам гласовете им, но не можех да се избавя от тях — те навсякъде се обръщаха, нямаше кой да ми помогне. Когато изнемогнах напълно, видях два светоносни Ангела Божии, в образ на юноши с неизказана красота, които идваха към мене и пр». Точно такива видения на злите и мрачни демони видяли в смъртния си час св. Петър Митар (чети-миней 22 септември) и преп. Арета Печерски (вж. Печерски патерик). «Подобно на това, свидетелствува великият вселенски учител на Църквата св. Йоан Златоуст, мнозина раказват за страшните видения, които се представят при смъртта, чието зрелище умиращите не са в състояние да понесат и затова с голямо усилие разтърсват самия одър, на който лежат, глежат присъстващите с извърнати от страх очи, когато душата се смущава сама в себе си, не иска да излезе от тялото, не издържа погледа на приближаващите се ангели. Ако ние треперим, когато гледаме страшни хора, то какъв страх ще ни обхване, когато видим слезлите Ангели и свирепите демонски сили, когато душата се откъсва от тялото и напразно и много ще ридае?» (Бес. 58 в/у ев. от Матей). Изтезания от злите духове са изпитвали в часа на своята смърт преп. Агатон, великият подвижник Стефан Синайски и много други лица, за които се разказва в пролозите и чети-минейте.

Колкото и поразителни да са мрачните картини на лютата смърт на грешника, на страшния задгробен съд и особено на вечните геенски мъчения, но сами по себе си те не могат да трогнат и смекчат нашето каменно, ожесточено сърце. Само Бог може да отнеме каменното сърце от нашето тяло и да ни даде сърце от плът: ще ви дам ново сърце и нов дух ще ви дам; ще взема из вашата плът каменното сърце и ще ви дам сърце от плът (Иез. 36:26). «Нека се убедим, казва св. Й. Лествичник, че споменът за смъртта, "както и всички други блага, е дар Божии. Защото често, намирайки се при

гробове, ние нямаме сълзи и оставаме безчувствени, а друг път, когато нямаме пред себе си такова зрелище, идваме до съкрушение» (Сл. 6). Ето защо най-вярното и, може да се каже, единственото вярно средство за получаване не на тази с нищо несравнима благодат е постоянната и усилена молитва към Сърцеведеца Бог. «Сатаната ненавижда този помисъл, т. е. спомена за смъртта, казва преп. Исаак Сирийски и с всички свои сили се стреми да го изтребят от човека. Защото знае, коварният, че ако този помисъл пребивава в човека, неговият ум не е вече върху тая земя на съблазните и козните а дявола не се доближават до него» (Сл. 86). Обикновената, но за наше нещастие, често успяваща хитрост на коварния изкусител се състои в това, че той по всякакъв начин убеждава вярващия в доброто състояние на неговото здраве и в благонадеждното продължаване на земния му живот и го принуждава все повече и повече да отлага грижата за своето спасение, внушавайки му същевременно, че той все ще успее да запълни загубеното време. Поради необикновената многоплодност и висота на светия подвиг помнене на смъртта, дяволът употребява всевъзможни и безбройни коварства, за да ни отклони от него, а от друга страна и онези, които се упражняват в този подвиг, лесно могат да се самоизлъжат, оценявайки съвсем неправилно своето духовно състояние. Защото «не всяко желание на смъртта, казва св. И. Лествичник, трябва да считаме за добро. Някои, като грешат непрекъснато по силата на навика, със смирение молят за смърт. Други, като нямат намерение да се покаят, призовават смъртта от отчаяние. Други, поради самомнение, считат себе си безстрастни и не се страхуват от смъртта. Накрай, други, ако днес изобщо се намерят такива, по действието на св. Дух желаят своето преселение» (Сл. 6). Ето защо, необходимо е добре да различаваме верните признаци на благодатния спомен за смъртта. «Верният признак, казва св. И. Лествичник, за тези, които в дълбочината на сърцето си помнят за смъртта, е доброволното непристрастяване към каквото и да е земно нещо и пълното отричане от собствената си воля». Подвигът помнене на смъртта започва с мисълта за бъдещата задгробна участ, мисъл макар и на вид случайна, но която става неслучайна и не безплодна, когато поразява душата със страх. Това е още страх на душата за тялото — страх да не умре неочаквано и после (кой знае?), може би да загине завинаги. . От такива размишления, ако те скоро не бъдат заличени от душата ни чрез развлеченията и житейските грижи, се ражда спасителният страх за душата. «Аз ти обяснявам, казва св. Василий Велики, спасителния страх, страха, чрез който се достига святост, страх, който се явява в душата от научаване, а не от външни впечатления. Когато видиш, че имаш влечение към някакъв грях, моля те, помисли за страшния и непоносим Христов съд и от него се страхувай. Поучаван от този страх, удържай душата си като с юзла от нечистите пожелания» (Бес. в/у Пс. 33). «Живият спомен за смъртта, казва св. И. Лествичник, отсича излишеството в храната. Когато това излишество се отсича в смирение, отсичат се едновременно и другите страсти» (Сл. 6). С отсичането на излишеството в храната, с това наглед най-просто средство, най-живият спомен за смъртта и Страшния съд освобождава вярващия, дори без негово знание и усилие, от буйството и неукротимостта на всякакъв вид страсти. «Разглеждайки превратността на

човешкия живот и неизвестността на неговия край, разсъждава преп. Антоний Велики, ние чрез това разглеждане ще се отклоним от греха. Когато ставаме от сън, напълно неизвестно е дали ще доживеем до вечерта. Когато отиваме да спим, също не знаем дали пак ще видим светлината на настъпващия ден. Размишлявайки върху несигурността на нашия живот и природа във всяко отношение, ние идваме до познанието, че Божият Промисъл ни управлява. Тогава преставаме да грешим и да се увличаме в празни и тленни неща, тогава не се гневим на никого, не се стремим да събираме земни съкровища, пренебрегваме всичко земно чрез страха пред възможността всеки ден да последва заминаването ни от земята и чрез непрестанна размисъл за отделянето на душата от тялото. Тогава престава да действа любовта към другия пол, угасва пламъкът на любодееянето, прощаваме взаимно съгрешенията си, имайки непрестанно пред очи настъпването на окончателното възмездие. Чрез страх от съда и мъките се премахват примамливите плътски похоти, а заедно с това се подкрепя душата, когато тя е склонна да падне». Нещо повече. Помненето на смъртта направо поставя каещия се на пътя на спасението и го води към ревностно изпълняване на всякакъв вид добродетели. В своята най-висша степен на развитие помненето на смъртта оказва необорима сила и неотразимо влияние върху душата, както признават онези, които са утвърдили в себе си мисълта за смъртта. Чудно, казва един подвижник на св. Йоан Лествичник, когато се стараех да отдалеча от себе си мисълта за смъртта, не можех да сторя това. А блаж. Исихий умирайки, казал на отците: «Който е придобил помненето на смъртта, той никога не може да съгреша». Такива са плодовете от помненето на смъртта.

ПОКАЕН ПЛАЧ

«Блажени плачещите, защото те ще се утешат» (Мат. 5 : 4).

Споменът за смъртта неминуемо, ражда плач за съгрешенията и за страшната участ, която очаква грешника зад гроба. «Както всяка дума се предшества от мисъл, казва св. И. Лествичник така и плачът и проливането на сълзи се предшествуват от спомена за смъртта» (Сл, 6). Ето защо плачът служи като най-ясен израз на истинския спомен за смъртта и най-съвършен негов плод. Плачът бива различен. У различните вярващи сълзите имат различни причини: от природата, от Бога, от скръб, от любов, от спомена за смъртта, от суетност, от блуд и от други причини. Всички тези видове сълзи, казва св. И. Лествичник, преодолявайки ги чрез страх Божи, нека свикнем с чистите и нелукави сълзи за смъртта, защото в тях няма преструвка или саомнение, а напротив — очистване, преуспяване в любов към Бога, омиване от греха и довеждане на страстите до безстрастие (Сл. 7). Много утешително е, че при посредството на страха Божи всички сълзи могат да станат чисто духовни, спасителни. Сълзите се пораждат от мислите, а мисълта се ражда от разума и ума. Но ние се ползваме съвсем свободно от умствените си способности и затова «към предосъдителните или естествените сълзи

можем да прибавим и духовните», казва св. И. Лествичник. Без съмнение, истинското умиление е дар Божи, но и Господ дава Своите дарове само на онези, които искат, и отваря на онези, които чукаат, и само ревностните търсители грабват Царството Божие (Мат. 7:7; 11:12). Ето защо този, който иска да придобие високия дар" на сълзите, трябва от своя страна да употреби голямо усилие и всевъзможни средства, посочени от св. Отци, напр., споменът за смъртта, изучаване св. Писание, търпение, самоотричане, отсичане на собствената воля в духовния живот, бдение, необръщане внимание на чуждите грехове, за да не се увличаме от тях, въздържание от храна, избягване телесния покой. Но често се случва, че никакви размишления, никакви скръбни обстоятелства не могат да изтръгнат спасителните сълзи от убитото и окаменело сърце. «И такива, отбелязва св. И. Лествичник, като се стремят напразно към сълзите, се смятат за нещастни и се осъждат на въздишки, тъга, душевна печал, дълбока скръб и униние. Но всичко това, уверява св. отец, макар да се смята от тях за съвсем безполезно, безопасно запълва самите сълзи. Защото сълзите често карат лекомислените хора да се превъзнасят и поради това не им се дават такива.» (Сл. 7). Св. Генадий, цариградски патриарх, така ободрява такива убити от изсушителна печал: нямаш ли сълзи? — Не се отчайвай, но въздишай често от цялото си сърце. Сълзите са дар Божи, малко по малко, с молитва и умиление ти ще ги изпросиш от Бога. Защото е писано: всякой, който иска, получава, който търси, намира, и на тогоз, който хлопа, ще се отвори (Мат. 7:8).

«Който е получил дара на плача, предпазва св. И. Лествичник, нека го пази с всички сили. Защото преди съвършеното му усвоение, той твърде лесно се отнема, като восък се топи от тревогите и телесните грижи, от разкоша и особено от многословието и смеха». Защото «ако на смиреномъдрието нищо така не съдействува, както плачът, то, без съмнение, нищо така и не му противодействува, както смехът » (Сл. 7). Св. Исаия подробно изброява признаците на отсъствие на страх Божи и на истинско съкрушение в сърцето на християнина. Ако сме оскърбени и негодуваме, ние не се покаяваме истински. Ако скърбим за откраднати вещи, ние нямаме страх Божи. Ако се възмущаваме, когато някой ни наклевети, ние нямаме страх Божи. Ако охотно слушаме повхали, нямаме страх Божи. Ако в разговори с други искаме нашите думи да вземат връх, нямаме страх Божи. Ако се огорчаваме, че нашите думи се пренебрегват, нямаме страх Божи. Защото всичко това означава, че старият човек е още силен в нас и че няма такъв, който да го изгони и да възприеме истинския и богоугоден плач. Трябва да отворим очите на ума, за да познаем себе си и да разберем, че в делото на спасението не бива да следваме своята воля. Ако пазим Божиите заповеди и направляваме делата си според. Неговата воля, ако винаги имаме пред очи своите грехове, ние ще намерим защита против врага, който се старае да ни погуби чрез гордото самомнение че сме праведни и ще запазим цяла сградата издигната чрез покаяния плач. Тогава ще разберем, че сме познали себе си и де се намираме. И сърцето ни няма да се превъзнася, като да е одържало победа. Защото, докато човек не се яви на съд и не чуе присъдата и не види своето място, не може да знае угоден ли е

на Бога, или не. Човек никога не бива да се доверява на себе си, напротив, докато се намира в тяло, трябва да живее в трепетно безпокойство. Блажени са ония, които никога не се осланят на своите дела, но, винаги обзети от страх, не дерзаят пред Бога и, познали Неговото величие и собствената немощ, се стараят да се покоряват на Неговата воля, както сам Той иска. В такова трепетно чувство те оплакват себе си, а другите не осъждат, но предоставят съда на Бога-Съдия. Сърдечната скръб със сълзи, според учението на св. Отци, възвисява подвизите на благочестието и Същевременно съставлява изключителна тяхна заслуга. «Каквито и големи подвизи да сме извършили, казва св. И. Лествичник, ако нямаме съкрушено сърце, те са лъжливи и за нищо негодни». «Изворът на сълзи след кръщението е по-горе от самото кръщение, уверява св. И. Лествичник, макар и да е малко дръзко да кажем това. Защото кръщението е очистване на злините, които са били в нас преди, а със сълзите се очистват греховете, извършени след кръщението. Като сме приели кръщение в младенчество, всички ние сме го осквернили, а със сълзите отново го очистваме. И ако Бог не беше дарил на хората сълзите, както стори това по Своето човеколюбие, то, наистина, малцина биха се спасявали и едва ли някъде биха се намерили такива» (Сл. 7). «Всеки грях, що прави човек, е извън тялото, а блудникът против собственото си тяло греши» (I Кор. 6:18), защото от тялото изтича нечистота, която го осквернява. Така и всяка добродетел «е извън тялото», а онзи, който ежедневно плаче, очиства и тялото, защото сълзите, които текат отгоре, омиват тялото от нечистотиите му», богословствува св. Теодор Енатски. «Бездната на плача ще види утешение, казва св. И. Лествичник а чистотата на сърцето ще приеме озарение» (Сл. 7). «На земята няма по-сладостна радост от тая на умилението», уверява св. Ефрем Сирий. «Озарявал ли се е някой от вас с тази радост на сълзи по Бога? Ако някой от вас е изпитвал и се е услаждал от това във време на усърдна молитва. то в онзи час той целият е бил вън от своето тяло, вън от този век — не вече на земята. Такъв беседва с Бога, просвещава се в Христа» (Сл. 33 — за съда и умилението). И тъй, който иска да търси света радости блаженство на земята, нека ги търси в молитвените сълзи.

ЗА ЧРЕВОУГОДИЕТО И ВЪЗДЪРЖАНИЕТО

Потребността от храна и пиене е вродена на нашата телесна природа и умереното удовлетворяване на тази потребност е законно и необходимо. «По какъв начин се мъчите да се разделите от мене?-вика у св. И. Лествичник чревоугодието. Аз съм свързано с вас чрез естеството, казва то Моята врата е качеството на храната. Причината на моята ненаситност е привичката. Основата на моята страст е предварителният навик, безчувствието на душата и липсата на спомен за смъртта» (Сл. 4). По такъв начин, като има основата си в самото естество и като преминава границите на умереността, чревоугодието се превръща в страшен и унизителен порок, под следните видове, според указанията на св. И. Лествичник: 1. ненаситно лакомство, 2. своенравна и многоизобретателна чувственост, 3. неудържима и завистлива алчност

към любимата храна, 4. неукротимо и все по-засилващо се чревоугодие. Св. отци-подвижници признават страстта на чревоугодието като най-главна страст и първопричина на всичко отвратително, което унижава природата на богоподобното същество. «Князът на демоните е падналият ангел, казва св. И. Лествичник, — и главната от страстите е чревоугодието». «Начало на всичко лошо, казва св. Исаак, е угаждането на стомаха и разпусчане себе си чрез съня, който разпалва блудната похот» (Сл. 12). Страшно е да се чете у св. И. Лествичника дори изброяването на пороците, които произлизат от тази страст. «Вие искате да знаете кои са имената на моите изчадия», възкликва у него чревоугодието. «Ще ги назова и по брой те ще надминат пясъка. Изслушайте поне как се наричат моите първенци и любими чеда. Първородният ми син е спътник на разврата, вторият след него е жестокосърдието, а третият е сънливостта. От мене произлиза море от помисли, вълни от пороци, бездна от незнайни и неименувани нечистотии. Моите дъщери са: леност, многословие, невъздържаност в думите, смехотворство, остроумие, жестокост, упорство, безчувственост, пленяване, високомерие, дързост, кокетство, след които иде нечистата молитва, разбиване на помислите, а често неочаквани и внезапни нещастия, с които тясно е свързано отчаянието — най-зла от всичките ми дъщери» (Сл. 14). От чревоугодието неминуемо възниква най-мъчителна борба с плътската похот. «Както от семето на затруднението от поста израства класът на целомъдрието, говори преп. Исаак, така от ситостта произлиза разпътство и от пресищането — нечистота. Всяка погълната храна става в нас естествена сила. Ако речем да изследваме, непременно ще се окаже, че само стомахът ни довежда до паденията, които се случват с нас». Затова св. отец убеждава: «бори се с всички сили със стомаха и с цялата си трезвост го въздържай. Ако се потрудиш малко, Господ скоро ще ти бъде помощник». Постът, според учението на св. отци, е необходимо условие за благочестив живот. Неизбежната необходимост от поста в дейното християнско благочестие се открива от следните опити на св. отци: «плътта и духът се борят помежду си, казва св. Василий Велики. От силната храна, подобно на гъст облак, излизат като че димни изпарения и преграждат пътя на озарението със св. Дух, който просветлява ума. Ето защо, ако искаш да направиш здрав ума си, обуздай плътта си с пост». Това именно означават и думите на Апостола: в каквато степен външният човек тлее, в такава вътрешният се подновява (II Кор. 4:16) и още: кога съм немощен, тогава съм силен (II Кор. 12:10). «На всички е известно, казва преп. Исаак, че като начало на всяка борба с греха и пожеланията служат трудът, бдението и постът. Постът е основа на всички добродетели. Пост с разсъдителност са извор на всяко добро дело. А който пренебрегва лоста, той разколебава всичко добро, защото постът е заповед, дадена на първите хора за предпазване при приемане на храната и чрез нарушаването ѝ те са паднали в грях. Но това, което стана причина за унижението на първите хора, от него подвижниците започват да преуспяват в страх Божи. От него започнал и Спасителят. Така и всички, които Го следват, върху тази основа поставят началото на своя подвиг. Защото постът е оръжие, дадено от Бога. До поста човешкият род не е знаел победа и

дяволът никога не е изпитвал поражение от страна на нашето естество. Но с това оръжие той веднага бива обезсилен. И нашият Господ е бил вожд и първенец на тази победа, за да възложи върху главата на нашето естество първия победен венец. И когато дяволът види това оръжие върху някого от хората, този противник и мъчител тутакси изпада в страх, незабавно помисля и си спомня за своето поражение от Спасителя в пустинята и силата му се сломява. Дори самото поглеждане върху оръжието, дадено ни от нашия Спасител, го изгаря. Кое оръжие е по-силно от това? И кое друго придава толкова смелост на сърцето в борбата с духовете на злобата, както постът заради Христа? Защото в каквато мярка се затруднява тялото и страда във време на изкушение при поста, в такава мярка сърцето се изпълва с надежда. Облеченият в оръжието на поста във всяко време се разпалва от ревност. Който пребивава в него, неговият ум е непоколебим, и той е готов да срещне и да отблъсне всички мъчителни страсти.» В що именно се състои постът, според учението на св. отци и как да се приучим към него? «Постът, определя св. И. Лествичник, е ограничаване на естеството и отстраняване на онова, което услажда гърлото. Приличен пост, според учението на преп. Таласий, е да ядем малко, да употребяваме проста храна и да се пазим от човекоугодничество».

За да може благочестивият християнин да приучи себе си към такъв пост, св. отци предлагат следните способности:

1. Да се спазва благоразумна постепенност в избирането и количеството на храните. Препоръчително е да избягваме утлъстяващите, възбуждащите и услаждащите храни. Ако е възможно, нека приемаме сита и лесносмилаема храна, та, след лесно храносмилане, да се избавим от разпалването като от бич. «На обяд яж достатъчно, а вечер се повъздърж», съветва св. Серафим Саровски. «Нищо не бива да се вкусува по пожелние, но само когато имаме нужда от храна, която естеството изисква, и при това така, че след ядене и пиене да се чувствуваме още гладни и жадни», съветва св. Варсануфий (Отг. 508). Това задоволяване без излишество е начало на истинския пост.

2. Постът следва да бъде съобразяван с телесните сили. «Въздържанието за всекиго трябва да бъде определяно според телесните му сили, казва св. Василий Велики, за да не се спира на онова, което е по-долу от силата, която е в човека, нито пък да се простира до онова, що надвишава силата му». «Ако при достатъчно хранене тялото се затруднява в трудовете на благочестието, казва преп. Йоан Пророк, а пък, ако-не го нахраниш, опасяваш се, че ще изнемогне, то придържай се о средата, без да се издигаш твърде високо, нито да слизаш твърде низко и ще се изпълни Писанието, което казва: не се отбивай ни надясно, ни наляво (Притч. 4:27). Давай на тялото си малко по-малко от това, което то изисква: защото пътят на отците се състои в това, че изобщо през живота си не са се отегчавали нито с питие, нито с храна».

3. Да се засилва обикновеното въздържание при възбуждане на плътските страсти. «Когато страстта се надига, съветва преп. Ефрем, нека се усили постът. Но той трябва

да бъде съобразен със силите на обхванатия от страстта: защото такава страст може да се премахне само с продължителен труд».

4. Да се избягва прекалено разслаблящия пост, дори през време на борба с плътта. «Крайният пост, както и пресищането с храна са предосъдителни и еднакво лоши, казва преп. Ефрем. Поради това, всичко трябва да бъде умерено, та да не би с крайна неумереност да се разколебае ревността.

5. Във време на пост трябва да се приема храна ежедневно. Великият подвижник ава Пимен съветва: трябва да се яде всеки ден, но да се яде не много, не до насищане. Отците са постили по три, по четири дни, дори по цяла седмица, но са изпитали всичко това като силни в добродетелта и са установили, че по-добре е да се яде всеки ден умерено.

6. При случайни излишества и непредпазливост във въздържанието, да не скърбим, че сме нарушили поста, но да се стараем да го възстановим.

7. При разслабление на тялото от духовни подвизи или от болест, не бива никак да се пости. «Тялото, изтощено от подвизи или болести,, поучава св. Серафим Саровски, трябва да се подкрепя с достатъчен сън, храна и питие, без дори да се спазва времето. Иисус Христос, след като възкресил дъщерята на Иаира, веднага заповядал да ѝ дадат да яде (Лук. 8:55). «Какво е постът, разсъждава св. Варсануфий, ако не наказание на тялото, за да се смири здравото тяло и да се направи то немошно за страстите, според думите на Апостола: кога съм немощен, тогава съм силен (II Кор. 12:10). А болестта е повече от това наказание и се вменява вместо поста и дори нещо повече за оногова, който я понася с търпение, благодари на Бога и чрез търпение получава плода на своето спасение. Защото, вместо да усмирява своите страсти чрез пост, те са усмирени от болестта. Тогава да благодарим на Бога, че чрез боледуването ни е освободил от труда да постим. При такива случаи, ако и десет пъти на ден да е необходимо да ядем, не бива да скърбим, не ще бъдем съдени за това, защото постъпваме така не по внушение на дявола и не поради разслабление на мислите, но това ни се случва за наше изпитание и за душевна полза» (Отг. 169).

8. За укротяване страстта на чревоугодieto помагат, според указанията на св. И. Лествичник, трудът, молитвата и помненето на смъртта. При обилна трапеза да си спомним смъртта, за да смирим донякъде страстта. Когато вкуваме питие, да си спомняме оцета и жлъчката на нашия Спасител и, без съмнение, или ще с« въздържим, или ще въздъхнем, или ще смирим донякъде мъдруването».

9. Накрай, трябва да помним, че доколкото потребността от храна е най-необходимата потребност за нашето тленно естество, то, както казва св. Лествичник, «нищо не премахва напълно чревоугодieto у хората. Който е приел Утешителя, той чрез Него го побеждава. И по молитвите на такъв човек Утешителят не допуска стомахът да действа страстно».

Истинският пост поставя своя печат върху цялото външно и вътрешно поведение на вярващия. «Мярката на въздържанието, казва св. Йоан Пророк, не се ограничава само с храната и питието, но се простира и върху разговорите, съня, дрехите и върху всичките чувства. Във всичко това трябва да има мярка на въздържание».

Правилният пост е напълно чужд на суетността и разслаблението. При поста трябва мъжествено и благоразумно да се отдалечаваме от всяко човекоугодничество. Когато постим, всячески трябва да избягваме осъждането на непостещите, както и последните не бива да порицават постещите. Телесният пост се облекчава чрез постепенния навик към въздържание. Но той няма никаква заслуга без вътрешния, духовния пост. «Който обременява стомаха си с храна, казва св. И. Лествичник, той разширява своите вътрешности, а който се бори със стомаха си, той ги стеснява. Когато вътрешностите са стеснени, те приемат малко храна и ние естествено ставаме постници». Затова св. Варсануфий съветва: «що се отнася до външния пост, спомни живота на отците и техните бдения, смири сърцето си и, ако можеш, потърпи до деветия час (т. е. до 3 ч. сл. обед), но ако не можеш, то не се грижи, а се старай да спазваш поста на вътрешния човек, спазвайки заповедта: да не ядете от дървото и да се предпазваш от другите страсти. Този пост на вътрешния човек ще бъде приятен Богу и ще запълни за тебе недостатъка от телесен пост».

ЗА ПОМИСЛИТЕ

Господ ще съди вярващите не само за греховете, извършени на дело, но и за греховните помисли, които човек желае да изпълни, както е казано в св. Евангелие: всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействувал с нея в сърцето си (Мат. 5:28). Също така, ако някой питае злоба към друго, макар да не я е осъществил на дело, ще бъде осъден заради своето зло намерение. И не само за всяка зла мисъл, но и за всяка празна дума човек ще дава отговор в деня на Божия съд, както е казано в св. Евангелие (Мат. 12:36). Както за злите мисли вярващият ще бъде осъден, така и за добрите ще бъде награден. Ако някой, като види своя ближен в нещастие или бедност, го съжали, но по нямане не може да му помогне, Господ ще вмени доброто му желание за самото дело. Или ако някой желае да отиде на служба в Божия храм, но поради болест или други причини не може, Господ ще приеме желанието му вместо самото дело. От това трябва да разберем, че за всяко добро желание, макар и неизпълнено, поради непреодолими от него пречки, човек ще бъде награден, а за злото — наказан. Също така трябва да знаем, че злите и греховни помисли се внушават на човека от неговия враг — дявола и ако човек не ги приеме, той се награждава за това от Бога, което е видно от много примери. Св. Мария Египетска в продължение на седемнадесет години от своето покаяние се борила с греховни помисли и за съпротивлението, което им оказала, достигнала равноангелска чистота. И много други, които подобно на нея се противили на греховните помисли, са били увенчани от

подвигоположника Господа Иисуса Христа. Разказва се в Пролога, че ученикът на един свят старец, който се намирал при него, веднъж не успял да вземе от стареца благословение за сън, защото старецът бил заспал. На ученика седем пъти му идвал изкусителният помисъл, да отиде да спи без благословение, но той мъжествено отблъснал тези помисли и останал до събужда нето на стареца. А старецът сънувал, че на неговия ученик били изпратени седем венци, задето седмкратно отблъснал помислите. Ето колко е драгоценно пред Бога съпротивлението, което вярващите оказват на греховните помисли.

ЗА ПОЛЗАТА И НЕОБХОДИМОСТТА ОТ СКЪРБИТЕ

Скърбите са стълба, която води към небето. За там друг път освен кръстния не е имало, няма и не ще има, в което ни уверява цялото св. Писание. Господ, Неговата Пречиста Майка, възлюблените Му ученици и всички светии са вървяли по скръбния път, който и на всички нас е заповядан от Господа като подражание на Него според думите Му: който не взема кръста си, а следва подире Ми, не е достоен за Мене (Мат. 10:38). От Бога е определено, както казва св. Макарий Египетски, че пътят, който води във вечния живот, да бъде скръбен, тесен, с много изпитания, с най-горчиви изкушения, за да наследи човек небесните блага, както по Божието милосърдие, така и по справедливост. Както обещанията Божии са велики, неизказани и неизповедими, така нам са необходими вяра, надежда, труд, големи подвизи и продължително изпитание. Ние желаем да царуваме безкрайни векове с Христа, нима не ще намерим в себе си усърдие да търпим борби, трудове и изкушения в този кратък живот до самата смърт? Божественият Апостол, прозрял с духа си небесното въздаяние, пригответо за скърбите, казал, че скърбите на този век са недостойни за онази небесна слава, която ще се яви в нас след преминаването ни във вечността. В скръбта нищо не е така полезно, както благодарението, защото то ходатайствува пред Бога за човешката немощ, утолява скръбта и увеличава наградата за нея. А който роптае в скръбта, той не само се лишава от наградата за търпението, но се подхвърля на осъждане и самата скръб чрез това се увеличава. Тези християни, които живеят своеволно и вървят по широкия път, който води към духовно погубване, по-малко се подхвърлят на скърби, защото врагът на спасението, като вижда, че изпълняват неговата воля, оставя ги на спокойствие, докато онези, които се стараят за своето спасение, той хвърля в големи скърби, защото е казано: «много са скърбите на праведните», а също така: «ако искаш да служиш на Господа, пригответи душата си за изкушение». Бог никога не допуска, щото душата, която се надява на Него, дотолкова да изнемогне в изкушенията, че да дойде до отчаяние. Който има непрестанна надежда в Бога, злото в него отслабва и намалява. Никой не може да придобие нещо добро, освен с голям труд и скърби. От началото на света скърбите са били признак на Божието избранничество, но ние нямаме търпение, не искаме да понесем и малкото, не се стараем да понесем нищо със смирение, поради което се отегчаваме и колкото повече се стараем да избегнем

напастите, толкова повече изпадаме в тях. Скърбите, очиствайки човека като злато в горнило, правят го по Божията благодат достоен за вечните небесни блага. Блаженият съзерцател на Божиите тайни видял в небесно откровение множество облечени в бяли дрехи с финикови вейки в ръце и му било казано за тях: те са, които идат от голямата скръб (Откр. 7:14). Душа,, която истински обича Бога, не счита скърбите за нищо, но се наслаждава от тях и в злостраданието цъфти, предвиждайки с духа си небесната слава, приготвена заради скърбите. Скръбта приближава човека към Бога и спасението, според казаното: призови Ме в скърбен ден; Аз ще те избавя, и ти ще Ме прославиш (Пс. 49:15). Господ не казал: призови Ме в деня на твоето веселие, макар че ние трябва винаги да Го призоваваме, защото знае Той, Всезнаещият, че в дните на веселие ние сме по-малко способни да възприемем божественото утешение. Християнинът всеки ден трябва да има надежда, радост и очакване на бъдещето Царство и избавление, като си казва: ако аз не съм избавен днес, ще бъда избавен утре. Ако пред очите на вярващия няма радост и надежда, че ще получи избавление и вечен живот, той не ще може да изтърпи скърбите. Скръбта, изповядана на духовния ръководител, се утолява. Господ, Който се е молил на Своя небесен Отец през време на тежките Си скърби в Гетсиманската градина, ни е научил чрез Своя пример и слово да прибъгваме в скръбта с молитва към Него, истинският Утешител на душата.

Всяка душа, както казва св. Ефрем Сирин, която желае да благоугоди на Бога, преди всичко трябва мъжествено да пази търпението и надеждата, защото Бог не допуска, щото душата, която е търпелива и се надява на Него, да бъде изкушена в такава степен, че да достигне до отчаяние и да изпадне в такива изкушения и скърби, които не може да понесе; верен е обаче Бог, Който не ще остави да бъдете изкушени повече от силата ви, а заедно с изкушението ще даде и изход, за да можете да търпите (I Кор. 10:13). Лукавият изкушава душата и я потиска в скръбта не в такава степен, в каквата той желае, а в каквата Бог допуска това. Душата, понасяйки мъжествено скърбите, трябва твърдо да се надява на Бога, като очаква от Него помощи застъпничество и е невъзможно тя да бъде изоставена. Напротив, колкото повече душата се подвизава, като прибъгва към Бога с вяра и надежда и без съмнение очаква от Него помощ и избавление, толкова по-скоро Господ ще я избави от всяка скръб. Благодушното изтърпяване на скърбите е утешителен балсам, небесно лекарство. При това трябва да разсъждаваме, че случилата ни се скръб трябва неизбежно да се изтърпи. Който носи това бreme с ропот, за него то става все по-тежко и по-тежко, а който благодари на Бога, считайки себе си достоен за по-голямо наказание, за него бremето на скърбите се облекчава, според казаното от нашия Спасител: защото игото Ми е благо, и бremето Ми леко (Мат. 11:30). Самоукоряването или самообвинението много спомага за благодушното понасяне на скърбите. То, както и всяка добродетел, е трудно само в началото, а когато душата придобие навик към него, то става желано за нея, нейна опора и голяма духовна утеха. Трябва да вярваме без съмнение, че всичко, което се случва с нас по волята на Бога, е за наше добро. Тази мисъл ще ни утвърди в благодатното търпение. Скърбите служат за очистване на греховете, понякога и на

такива грехове, за които ние дори сме забравили. Затова горко ни, горко ни за цялата вечност, ако преминавайки живота в грехове, се явим на Всеобщия съд Божи неочистени чрез покаяние и скърби. Тогава целият свят ще види нашата духовна голота. Божиите ангели и сонмът на светиите ще се отвърнат от нас. Господ ще ни каже: никога не съм ви познавал (Мат. 7:23). Блажени са онези, които тук ще понесат наказание за греховете си. «А бидейки така съдени, от Господа се наказваме, за да не бъдем осъдени заедно със света» (I Кор. 11:32). Ако боледуваш дълго време, казва св. Тихон и имаш някакво утешение от тези, които ти служат, погледни онези, които вътрешно търпят скръб и печал и няма кой да им послужи, да ги утеши. Погледни болните и немощните, на които няма кой да послужи. Ако търпиш нищета, помисли за мнозина, които по-рано са били богати и славни, а после достигнали до такава бедност, че не могат да нахранят нито себе си, нито семейството си. Обърни мислено очи към небесните селения — от онези, които живеят там, не ще се намери нито един, който да е отишел там не по пътя на търпението, защото е казано; през много скърби трябва да влезем в Царството Божие (Деян. 14:22).

Св. Йоан Златоуст казва, че търпението освобождава душата от вълнение и от злите духове и я поставя в тихо пристанище. Търпението в бедствията превъзхожда милостинята и много други добродетели. Няма нищо равно на търпението. Също св. Златоуст казва, че скръбта ни предпазва от пристрастяване към този свят. Вярващият християнин благодушно очаква смъртта и не се привързва към телесните блага, а в това се състои най-важната част на любоводрието — да не се привързваме до пристрастяване към настоящия живот. Душата, която е чужда на скърби, се вълнува, смуцава се, възгордява се. Напротив, душата, чужда на удоволствия и в нищо не разслабвана, цялата се съсредоточава сама в себе си. Тази е мъжествена, а другата детски слаба, тази е твърда, а другата лекомислена. От премногото удоволствия ние придобиваме много грехове, в което всеки може да се убеди. Не е такава душата, която живее в скърби и въздържание, тя е далеч от всичко това.

И тъй, скърбите са дар Божи и то велик дар, защото за временното търпение ние се удостояваме да наследим неизказаните и вечни небесни блага. Така е благоизволил Всеблагият Господ, Който Сам е понесъл най-тежки скърби. Той, Безгрешният, претърпял такива страдания, подобни на които няма в човешките летописи, а ние, грешните, търпим заради греховете си и чрез това не само се очистваме от тях, но по Божията благодат се удостояваме да бъдем наследници на онези блага, за които онзи, който се е удостоил да ги види, е казал: око не е виждало, ухо не е чувало и човеку на ум не е идвало това, що Бог е пригбтвил за ония, които Го обичат (I Кор. 2:9).

ЗА СМИРЕНИЕТО И КРОТОСТТА

За всеки християнин е нужно да има Христоподражателно блажено смирение, а който го няма, той никога не ще види Бога, според казаното от Него: а ето на кого ще

погледна: на смирения и съкрушения духом (Ис. 66:2). Наш учител на смирение е сам Господ: научете се от Мене, казва Той, защото съм кротък и смирен по сърце и ще намерите покой за душите си (Мат. 11:29). Ето колко спасително и драгоценно е смирението в Божиите очи. За да го придоблем, трябва постоянно да се укоряваме, да се порицаваме и обвиняваме във всичко, да считаме себе си за най-грешни от всички. Когато ни укоряват в нещо, трябва кротко да обясним истината. Да отсичаме волята си, да изтърпяваме оскърбления и унижения — ето истинският път към смирението. Каквито добродетели да има вярващият, той винаги трябва да счита себе си за най-грешен в света, според казаното: кога изпълните всичко, вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим (Лук. 17:10). Кротостта, както казва св. И. Лествичник, е подражание на Христа, ангелско свойство, здрави вериги за дяволите, щит против изкушенията. В кротките сърца почива Бог, а душата на гордия е седалище на дявола. Св.И.Лествичник нарича блаженото смирение несметно богатство. Божие наименование и дарование, на което учител е сам Господ. Несъмнен признак на смирението е недоверяването на собствените помисли, желание за поправка и пълно послушание. Давид е казал: смирих се и Господ ме спаси. Покаянието повдига падналия, плачът за греховете удря в небесните врата, а смирението ги отваря. Дето няма светлина, там е тъмнина, дето няма смирение, там всичко е суетно и напразно. Само истинското смирение е недостъпно за бесовската измама. Когато св. Антоний видял всички дяволски мрежи разпространени за погубване на хората, с ужас попитал Господа: кой тогава може да се спаси? Получил отговор: смиреният, защото вражеските мрежи няма даже да се докоснат до него. Който сам счита себе си за смирен, в него няма истинско смирение, защото смирението се състои в това — винаги и във всичко да считаме себе си най-лоши и най-грешни от всички. Винаги трябва да бъдем готови на всяка дума да отговаряме: прости, съгреших. Който понася нещо незаслужено, той е достоен за Божията милост. Винаги и във всичко трябва да считаме и себе си виновни. Ето признаците на истинското смирение. Ако християнинът не обикне смирението с цялото си сърце и не го проявява във всичките си дела, той не ще наследи Царството небесно. Смиреният не се срамува да признае своите недостатъци, свойствени на човешката немощ, с което те се и премахват. Който счита себе си нещо, бива поруган от бесовете. По-малкият тук в Царството небесно ще се нарече по-голям. Смирението поражда страх Божи, обуздава многословието, научава ни да познаем своята нищета, прави човешките похвали отвратителни за нас, внушава на вярващия във всичко да обвинява и укорява преди всичко себе си, да не вярва на своите чувства и разсъждения, като поробени от греха. Смирението ни учи да не се пристрастяваме към суетния свят и да търсим онова, което едно е потребно (Лук. 10:42). Дето е смирението, там е и спасението: смирих се и Господ ме спаси (Пс. 114:5). Смирението, както и другите добродетели, се постига с усилена молитва, с укоряване себе си във всичко и с изтърпяване на обидите. Смирението, както казва св. Ефрем Сирийски, прави човека праведен. Грешниците, които се смиряват, даже и без добри дела да са, се оправдават, а праведниците поради

гордост загубват многото си трудове. Сам Христос пребъдва със смирените. Необходимо ли ни е да получим прошка за греховете, ще я получим заради смирението. Желаем ли да преодолеем порока в себе си, ще го преодолеем със смирение. Желаем ли да наследим вечен живот, чрез него ще го наследим. Желаем ли да се издигнем, то ще ни възвиси. Обичаме ли чистотата, чрез смирението ще придобием чисто сърце. Стремим ли се към святост, то ще ни направи свети. Желаем ли да бъдем съвършени, то е пътят към съвършенството. И до всяка висота ще се изкачим чрез смирението. Кротостта, според думите на св.И.Лествичник, е постоянно настроение на душата, когато тя и в безчестия и в похвали пребъдва еднаква. Кротостта е признак на голяма сила, както казва вселенският учител св. Златоуст. За да бъдем кротки, трябва да имаме благородна, мъжествена и извънредно висока душа. Кротостта по своята същност заключава в себе си такава чудна сила, че не само сама бива твърда и непоколебима, но по тихия и лек път на своето благотворно влияние утвърждава всичко около себе си. Кротостта е твърда с правилната си отстъпчивост, мекост и миролюбие. Като тихо и мирно разположение на сърцето, кротостта не търси по-висши от себе си и по-силните не изпитва. Тя е чужда на всякакви претенции върху правото на другите и никога не дразни ближния. Кротостта, като тиха река, тече гладко и мирно в пределите на своята дейност. Постъпките на кроткия са тихи и благоприлични, обноските и нравите му са приятни и нелицемерни, думите му са меки, без ласкателство и сякаш увлажняват слуха и душата. В сърцето на кроткия има мир и покой. Всички обичат кроткия, тъй че пред него явно се смирява и самата гордост. Кротостта привлича към себе си очите Господни, които се спират предимно върху кротките. «На кого ще погледна: на смирения, казва Господ (Ис. 66:2).

ЗА СРЕБРОЛЮБИЕТО

Корен на всички злини е сребролюбие (I Тим. 6:10). То се заключава в пристрастие не само към парите, но и към всичко земно. Не е сребролюбив само онзи, който има много и не разделя с бедните, но и онзи, който макар и да няма излишно, ненаситно го желае и мисли винаги за това. Сребролюбецът прилича на древните израилтяни, които се поклонили на златния телец. За сребролюбеща парите са неговия бог. За тях той мисли непрестанно и ги желае ненаситно, на тях се радва и от тях изпитва наслада. Парите са идол, който живее в сърцето му, на него той служи и му се покланя, на него се надява и с него ще бъде осъден. Сребролюбие е хищен звяр, казва сб. Златоуст и се нарича смъртен грях. Сам Господ е казал, че по-лесно е камила да мине през иглени уши, нежели богат да влезе в Царството Божие (Мат. 19:24).

Най-страшен пример на сребролюбие ние виждаме в лицето на Юда, който предал своя Учител за сребърници и после се обесил. Св. И. Лествичник казва, че сребролюбие е поклонение на идол, сребролюбецът е поругател на св. Евангелие, който се оправдава с немощите си, заради които уж е длъжен да се грижи за себе си.

Такъв забравя думите на Господа: защото каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си? (Мат. 16:26). И тези думи, казани от Господа: но първом търсете Царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде (Мат. 6:33), са чужди на сребролюбца, който всецяло се е поробил на парите. Който се грижи да угоди на Господа, за такъв Господ ще внуши и в сърцето на неверния да му помогне при нужда. А който се надява на своето богатство, той заедно с него ще се погуби. Сърцето на сребролюбца постоянно се вълнува от гняв, страх и печал, както морето от вълните. Сребролюбието и лихварството, както поучава св. Тихон, са ненаситни страсти. Колкото повече сребролюбецът трупа богатство, толкова повече се разпалва у него желанието и похотта към богатството. Сребролюбието е ненаситно пиянство: както пияниците, колкото повече пият вино, толкова повече изпитват жажда, така и сребролюбците нтг могат да утолят това си желание никога. За сребролюбца няма покой, той се страхува от всичко и от всички и вътре у себе си носи мъчителя, комуто усърдно служи и от когото непрестанно се измъчва. Сребролюбецът е християнин само по име, а в същност той е идолослужител (Еф. 5:5), който по думите на Апостола, няма наследство в Царството на Христа и Бога. Св. Златоуст казва, че нищо не поробва човека на дявола така, както ненаситното сребролюбие. За сребролюбца богатството е това, което е мечът за безумния. Сребролюбецът приготвя храна за неумирация червей. Сребролюбецът винаги изпитва страх и печал — страхува се за това, което има и е печакен за това, което няма. Не е беден онзи, продължава св. Златоуст, който няма нищо, но който много иска. Не е богат онзи, който много има, но онзи, комуто не е потребна никаква вещ. Не е богат онзи, който има много, но онзи, който дава много. Ако искаме да се обогатим, нека имаме Бога за приятел и ще бъдем най-богати от всички. Божият съд е страшен за сребролюбците. Милостивите са наследници на Божието благословие, а себелюбивите сребролюбди ще бъдат осъдени с Юда. Страшно, истински страшно е сребролюбието. То затваря и очите и ушите, прави ни по-свирепи от зверове, не ни позволява да мислим нито за съвест, нито за приятелство, нито за общуване, нито за спасението на собствената душа, но веднъж отвратило ни от всичко това, прави пленниците свои роби, като някъкъв жесток тиранин (Хр. чт- 1855 г., стр. 418).

Св. Василий Велики се обръща към сребролюбците: «Смъртта пощадила ли е някого заради богатството? Болестта отминавала ли е някого заради парите? Златото дълго ли още ще бъде затвор за душите, въдица на смъртта, примамка на греха? . . . Какво става с нас, хора? Кой е превърнал вашата собственост в средство да ви пленява? Имуществото ви е дадено като средство за живот, а не за напътствие към зло, за изкупване на душата, а не като повод за погиване». Ако сребролюбието се счита като пагубна страст изобщо за всеки човек, то толкова по-опасна и недостойна е тя за вярващия, който трябва да цени и да усвоява повече духовното. Как бихме могли да се оправдаем, ако се окажем пристрастени към сребролюбието? Вярващите трябва да бъдат скромни и по отношение на облеклото си. Който се занимава много с дрехите си, навярно малко се грижи за душата си. Бог гледа на сърцето, а не на облеклото. Св.

ап. Павел казва: като имаме прехрана и облекло, нека с това бъдем доволни. А ония, които искат да се обогатяват, падат в изкушение, в примка и в много безразсъдни и вредни похоти, които потопяват човеците в провала и погибел. Защото корен на всички злини е сребролюбието, на което предавайки се, някои се отклониха от вярата и си навлякоха много мъки. Но ти, човече Божий, бягай от тия неща и стреми се към правда, благочестие, вяра любов търпение и кротост (I Тим. 6:8—11).

ЗА ОСЪЖДАНЕТО И ЗЛОСЛОВИЕТО

Ние никого не бива да осъждаме и Господ не ще ни осъди, според Неговите думи: не съдете, за да не бъдете съдени (Мат. 7:1). Пример на неосъждане ни е показал сам Праведният Съдия, нашият Господ когато при Него била доведена явната грешница, спомената в св. Евангелие. Той и нея не осъдил. Когато осъждаме някого, ние ставаме виновни в неговия грях, взимаме неговия грях върху себе си. Но като имаме ние самите тежко греховно бреме, защо да го увеличаваме още с чужди грехове? Който е съгрешил, той и ще отговаря. И тъй като ние често грешим, а дяволът, ползвайки се от тази наша склонност към осъждане на ближните, увеличава в очите ни чуждите грехове, а нашите скрива от нас, то затова св. Ефрем Сирий прекрасно говори в своята молитва: Господи, дарявай ме да виждам моите прегрешения и да не осъждам брата си. Който осъжда другите, нека знае, че той вече е осъден от Бога,, защото устата му, която е произнесла осъждане, е смрадна и мерзка пред Бога. Той е противник на Бога, защото дръзва да си присвоява правото на съд, което принадлежи единствено на Господа — Съдията на живите и мъртвите.

Ние не трябва да заграбваме честта на Единородния Син Божи, Комуто единствено принадлежи Престолът на съда. Каква полза имаме ние, че се въздържаеме от месо и риба, когато се гризем и изяждаме взаимно? А гризе и изяжда плътта на ближния всеки клеветник и хулител. Не само ние не бива да клеветим ближния, но и не бива да слушаме другите, които го клеветят. Макар и пепел да ядехме, то и такъв строг пост не би ни принесъл никаква полза, ако. не се въздържаеме от хулене, защото не това, което влиза в устата,, скверни човека, но което излиза. Клеветникът и хулител често скърби, страхува се, разкайва се и сам си гризе езика, опасявайки се да не би казаното някога от него да му донесе голяма беда. А този, който се въздържа от клевета, живее в голямо спокойствие и веселие. Клеветниците приличат на мухите. Както мухите кацат на чуждите рани, така и клеветниците изследват чуждите грешки, за да ги разнасят.

Не само стрелите уязвяват човека. Хулните думи му нанасят по-жестоки рани от стрелите. Който обича клеветата, той служи на дявола. Ние не трябва да се озлобяваме против онези, които ни притесняват и клеветят, но трябва търпеливо да понасяме всичко, като знаем, че Господ няма да ни забрави, според казаното от Него: отмъщението е Мое. Аз ще отплатя, казва Господ (Рим. 12:19).

Ако някой дори справедливо употреби злоречието, то истината му е изпълнена с неправда. Да не пренебрегваме осъждането като нещо дребно, защото Апостолът предаде хулителите на осъждане заедно с блудниците и грабителите (I Кор. 6:9—10). Както двете лепти са могли да дарят спасение на душата (Лук. 21:1—4), така и две лоши думи могат да погубят душата. Ако пазим членовете на тялото си чисти от блудство, то нека пазим и устата си от злословие, от лъжа и клевета. Ако един наш телесен орган е чист от грях, а друг е умъртвен от греха, то този умъртвен чрез греха орган ще ни причини смърт. Ето защо, нека заградим слуха си с двойна врата, за да не намери достъп до него злословието. Не бива да мислим, че злословието, колкото и малко и неважно да е то, не ще ни погуби. Блаженият Апостол поставя ония, които злословят, наравно със сребролюбците и прелюбодейците, като казва, че те не ще наследят Царството Божие (I Кор. 6:9—10). На всички тях Апостолът е дал еднаква тежест на везните на Божиата правда. Ако лукавият ни внушава да се надсмеем под маската на любовта, нека размислим, защото и Хам така се надсмял и като наследство получил проклятие. Който се надсмива над произведението, той се надсмива над самия художник. Който се гаври със сиромаша, Твореца му хули (Притч. 17:5). Който се надсмива над създанието на Всезнаещия, той, сам без да разбира, се надсмива над Твореца. Нека се боим от грешни думи, защото и Думите се вменяват за дела.

Молитвата, постът и милостинята на злоречивия нямат никаква цена пред Бога, защото се извършват нечисто. Колкото по-честно и високопоставено е лицето, което хулят, учи св. Тихон, толкова по-голям грях имат неговите хулители. Когато се осъжда и злослови началник, тогава неговата почит всред подчинените му се намалява и от това последва презрение, от презрението иде непослушание, всякакво безредие и бъркотия в обществото. Трябва да страним от злоречивите като от заразителна болест, защото често се случва, че от злоречиви уста се съставя неправилно мнение, те съдят и злословят невинни, или оправдани от Бога покаяли се грешници, за които ще дадат особен отговор пред Праведния Съдия, а несправедливо хулените светото Евангелие ублажава (Мат. 5:11).

Св. Златоуст застрашава с Божи съд тези, които осъждат и злословят, като казва за тях така: макар те никакво друго беззаконие да не са извършили, това единствено би могло да ги хвърли в геенската бездна, че те, като не чувствуват тежките греди в своите очи, произвеждат строг съд над чуждите грешки и изживяват целия си живот в любопитно преразглеждане и пресъждане на чуждите дела, като не мислят за това, което казва Господ: с какъвто съд съдите, с такъв ще бъдете съдени; и с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери (Мат. 7:2).

Когато осъждаме ближния, макар да говорим истината за него, макар да критикуваме известно за другите негово дело, обаче и за това няма да избегнем наказанието, защото Бог ще ни съди не по делата на другия, а по нашите думи. Той казва: с твоите уста ще те съдя (Лук. 19:22). Фарисеят говорил известна на всички истина, но и за това се

подхвърлил на порицание. Ако дори известните дела на съгрешилите не бива да разгласяваме за изобличаване, то толкова повече съмнителните.

Св. Еврем Сирин нарича блажен и преблажен оногова, който не е повредил езика си със злословие и чрез езика си не е осквернил сърцето и ума си. Който не е склонен към злословие, той е избягнал братоубийството. Който не е отровил ушите и езика си със злоречие, той е изпълнен с любов и устата му благоухаят от плодовете на Св. Дух.

ЗА ЗАВИСТТА

Св. Ефрем Сирин казва за завистливите, че те са съучастници на дявола, чрез когото смъртта влезе в света. У когото има завист и съперничество, той е противник на всички, защото не иска друг да бъде пред-почетен пред него. Той унижава ония, които заслужават похвала, поставя съблазни на пътя на ония, които вървят по правия път, порицава ония, които живеят тъй както трябва, гнуса се от благоговейните, оногова, който пости, нарича суетен, ревностния — обичашда се покаже, бързия да послужи — човекоугодник, сръчния в работата — славо-любив, прилежно занимаващият се с книги — празнолюбец и пр. Завистливият никога не се радва на успеха на другите. Ако види някого небрежен в работата, то няма да го поправи, но по-скоро ще го склони на по-лошо, подхвърлилите се на падение черни пред всички. Горко на завистливия, сърцето му винаги изнемогва в печал, тялото му вехне в бледост и силите му се изтощават. Той е нетърпим за всички, враг е на всички, всички ненавижда, пред всички лицемери, на всички устройва кайани. Сега дружи с едного, утре с другиго, разположението му към всекиго се изменя, приспособява се към желанието на всекиго, след известно време всекиго осъжда, очерня едного пред другия и иска да скара всички. Страшна отрова е завистта и съперничеството. От тях се раждат клеветата, ненавистта и пр. По-добре е да умрем, отколкото да се подадем на завистта. Да не допускаме у себе си завистта, за да не ни погълне дяволът живи. При такива смущения трябва по-скоро да се изповядаме и да молим Бога да ни избави от тая опасност. Св. Василий Велики казва: друга страст по-гибелна от завистта не се заражда в човешките души. Тя причинява най-голямо зло на оногова, който я има. Както ръждата разяжда желязото, така и завистта разяжда душата, в която живее. Св. Златоуст казва, че завистливият е като че ли общ враг на човешката природа. Бесът завижда на хората, а съвсем не на други бес. А ние завиждаме на човека, възставаме против сънародника и единородния нам, което дори и бесът не прави.

Който живее благочестиво, той към никого не ще почувствува завист, защото духовното богатство на Спасителя е достатъчно за всички с излишек и то е Божие, а не наше. Да не бъдем пустославни, казва св. Апостол, един други да се не дразним, един другиму да си не завиждаме (Гал. 5:26).

ЗА ГНЕВА, РАЗДРАЗНИТЕЛНОСТТА И ЗЛОПАМЕТНОСТТА

Гневливият, както казва св. Ефрем Сирин, погубва душата си, привежда в смущение целия си живот, чужд е за тишината и спокойствието, далеч е от здравето, тялото му отслабва, душата скърби, плътта увяхва, лицето му се покрива с бледност, мислите и безумните думи се леят като река и на всички е противен. Каквото е змийската отрова, това е раздразнителността и злопаметността. Опасна е отровната змия, но още по-опасен е гневът. Когато видим змия, бягаме от нея, за да не ни ухапе, а на гнева, изпълнен със смъртоносна отрова, позволяваме да остане в сърцето ни. Ако змията полази близо до нас, ние се разтреперваме от страх, а сърцето ни е вертеп на отровни змии. Ние се боим от ухапването на змия, а не се боим от гризенето на гнева, не ни плаши жилото на враждата. Ако не търпим тези отровни влечуги, защо търпим у себе си по-свирепи от тях, търпим гнева, който е по-страшен от чудовище, търпим враждата, която е по-зла от змията?

Чрез една необмислена дума, казана по внушение на духа на злобата, ние отваряме широко вратата за гнева, за да влезе и се засели в душата ни. Когато яростта лае у нас като бясно куче и изригва слюнки, нека ѝ хвърлим мир вместо камък и да забраним на гнева да лае. Нека гоним злобата с яснотата на нашето чело, да бъдем весели, а не досадни и ще попречим на гнева да погуби две души. За злобния, казва св. Тихон, самата злоба е наказание. В сърцето на злобния човек е адско мъчение. Злобните хора потъмняват и изсъхват. Ако лютата страст не се пресече в началото, тя причинява големи беди, както засилващият се огън изгаря много къщи. Злобата е причина за всички беди, напасти и злини, които съществуват в света. Горко на света от злобата, но още по-горко на оногова, който е обхванат от нея, защото всякой, който мрази брата си, е човекоубиец (I Йоан. 3:15).

Какво може да бъде по-ужасно от злобата? Защото дяволът се нарича дух на злобата. Злобният носи на'себе си този адски печат. Онези, които имат взаимна любов, са наречени възлюблени ученици Христови, а пребиваващите в злоба са чеда на тъмнината, рожби ехид-нини. Когато св. Паисий Велики, който се сподобил да види явяването на Господа, молил Спасителя да го освободи от гнева, Той му казал: ако искаш да победиш гнева и яростта заедно, не пожелавай нищо, не мрази никого и никого не унижавай. В св. Евангелие е казано: а който пък каже на своя брат «безумнико», виновен ще бъде за геената огнена (Мат. 5:22). Какво остава да се каже за злобствуващите против ближните си? Сърцето, изпълнено със злоба, прилича на кипящ котел. Очите по-червеняват и блестят-като искри, вените се подуavat, настръхват веждите и косите, зъбите скърцат, от устата тече пяна, главата кима, замайва се, върти се, ръцете и краката също, лицето се помрачава. С една дума казано, целият човек се изменя в гнева и целият му вид прилича на бе-совски.

Ако тялото е така безобразно от гнева, то какво ли става вътре в сърцето? С думи не може да се изрази, колко гнусна и безобразна е душата на разгневения. Трябва непрестанно да въздишаме и да молим Бога, да поправи и обнови нашето сърце, което е така много развалено. Сърце чисто създай в мене, Боже, и правия дух обнови вътре в мене (Пс. 50:12).

Началото на гнева е себелюбието. Себелюбивият във всичко търси изпълнение на своето желание и като среща пречки смущава се, скърби, гневи се и търси да отмъщава. Когато гневът се задържа дълго в сърцето, той се обръща в злоба и злопаметност. Мнозина от злюбните спазват постите, но са готови да изгорят човека жив. Мнозина в сряда и петък нищо не ядат, но от злобата не искат да се въздържат дори една минута. Отровата на злобата, която е скрита в сърцето, чрез различни хитрости тайно се отправя към оногова, на когото се злоби. Нищо не погубва човека така, както злобата. Каквито и добродетели да би имал той, злобата ги погубва. И се случва така, че който копае гроб другиму, сам пада в него. Над такива се събдва Словото Божие в псалмите: ето, нечестивият зачена неправда, носи злоба и роди си лъжа. Ров изрови, изкопа го дълбоко и падна в ямата, която приготви; злобата му ще се обърне върху неговата глава, и злодейството му ще падне върху темето му (Пс. 7:15—17).

Който изпитва злоба към някого, лишава се от приобщаване със светите Христови Тайни дотогава, докато не се примири. Тежко е да умре човек, носейки у себе си чувството на злоба: неговата душа ще бъде обвързана с веригите на този лют грях и не ще види Божието лице. Носейки в сърцето си злоба, как ще четем Господнята молитва «Отче наш», в която се казва: и прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на длъжниците си (Мат. 6:12). Как ще ни прости Бог, ако ние сами не прощаваме на своя ближен? Някои отговарят, че те не били виновни за произлязлата свада. Но макар и така да е в действителност, то и виновният и невинният трябва да се погрижат за помирение, според думите на св. Апостол: слънце да ви не залязва гневни (Еф. 4:26). Когато невинният пръв се погрижи за помирение, той получава голяма награда от Бога, както е казано в св. Евангелие: блажени миротворците, защото те ще се нарекат синове Божии (Мат. 5:9).

Злюбният човек никому и в нищо не иска да отстъпи, но с всички сили се стареа да погуби оногова, против когото изпитва злоба. Но с това той изостря меча против себе си и причинява много по-големи рани сам на себе си, отколкото на ближния. Злобата е такова нещо, казва св. Йоан Златоуст, че с никаква дума или дело не може да се поправи. Тя винаги носи в себе си своята отрова и нищо не прави хората така безумни, както злобата. Добродетелите на злюбния човек не са угодни Богу, молитвата му не достига до Бога, според казаното в св. Евангелие: и кога стоите на молитва, прощавайте, ако имате нещо против някого, та и Небесният ви Отец да прости вам прегрешенията ви. Ако ли вие не прощавате, и Небесният ви Отец няма да прости вам прегрешенията ви (Марк. 11:25—26).

ЗА ГОРДОСТТА

Гордостта, както казва св. Йоан Лествичник, е бесовско изобретение, което е погубило изобретателя, отхвърляне на Божиата помощ, извор на гнева, врата на лицемерието, пазител на греховете, корен на хулите, упиритост в своето мнение. От оногова, който страда от тази страст, често се оттеглят всички други страсти, защото, тя, т. е. гордостта, ги заменя всички. Който се превъзнася и гордее с това, че е причастник на благодатта, той дори и мъртви да би възкресявал, ако не признае себе си беден по дух и грешен, ограбва се от духа на злобата, без сам да знае това. Св. Йоан Лествичник казва, че такъв се нуждае от здраво духовно ръководство и голями духовни подвизи. Може би дори и чрез това надеждата за спасение на такъв страдащ е слаба. На гордостта се противи сърдечното съкрушение, а най-вече само укоряването. Крайното безумие се кичи с Божиите дарования. Такива се лишават от тях, като недостойни.

Гордият човек прилича на ябълка, отвън блестяща с красота, а вътре изгнила. Дяволът, няма нужда да изкушава гордия, защото той сам на себе си е станал противник и враг. Както тъмнината е чужда на светлината, така и гордият е чужд на добродетелта. Някои, заслепени от гордост, считат себе си за свети и едва при смъртния час тези нещастници ще разберат своята гибел. Полезно е вярващият до края на живота си да помни своите грехове. Споменът за греховете отблъсква помислите на гордостта. Този, който няма послушание, не отсича волята си, не търпи укори, безчестие и хули, той не може да придобие истинско смирение. Както от огъня не се ражда сняг, така и онези, които търсят земна слава, не ще се наслаждават на небесната. Св. Ефрем Сирин е казал за гордостта: който е изпълнен с нея, в него невидимо се заселва дяволът. Да не допускаме у себе си недъга на гордостта, за да не ни отнеме лукавият внезапно разума. Да очистим ума си от тая смъртоносна отрова чрез смиrenomъдрието. Начало и край на лошото е високоумието. Този нечист дух е хитър и многообразен, употребява всякакви усилия, за да овладее всички, поставя мрежи на всеки, по какъвто и път да върви. Мъдрият улавя с мъдрост, богатия с богатството, благообразния с красотата, красноречивия с красноречието, певеца с приятността на гласа, художника с изкуството, сръчния със сръчността. По същия начин дяволът не престава да изкушава и онези, които водят духовен живот и им поставя мрежа: на отречлия се от света — в отречението, на въздържника — във въздържанието, на безмълвника — в безмълвието, на нестяжателния — в нестяжанието, на учения — в учеността, на благоговейния — в благоговението, на сведущия — в знанията. Така високоумието се старее да посеете своите плевели във всички, Затова там, дето тази жестока страст се вкорени, прави човека и целия му труд негоден за нищо. За побеждавана на гордостта Господ ни е дал смиrenomъдрието, което се състои в това: каквото и да направим, да считаме себе си непотребни раби. Гордостта, както казва св. Златоуст, прави нечист целия ни живот, макар да сме вършили добродетелите чистота, девственост, пост, молитва милостиня и др. Св. Тихон Задонски се обръща към гордия: погледни в гробовете и разпознай царя от войника, славния от нищожния, богатия от бедния, силния от слабия, благородника

от незнатния. Тук се хвали с благородството си, тук се гордей с честта си. . . Помисли още, кой си ти? Творение създадено по Божи образ, съгрешило и изгубило образа Божи, но по Божието милосърдие възстановено, изкупено със страданията и смъртта на Божия Син. Той заради тебе се смири, защо се гордееш? Заради Тебе Той прие образ на раб, защо търсиш господство? Заради тебе Той обедня, защо ламтиш за богатство? Заради тебе Той бе поруган, защо търсиш почести? Той не е имал де глава да подслони, защо се шириш във великолепни здания? Той измил краката на учениците Си, защо се срамуваш да послужиш на ближния си? Той невинно е търпял за тебе, защо ти, виновният, не търпиш? Не са ли заслужили това твоите грехове? Божият Син се е молил за ония, които Го разпнаха: «Отче, прости им», ти защо се гневиш, озлобяваш се и искаш отмъщение за ония, които са те оскърбили? Защо твоите уши не търпят и най-малкото оскърбление?. . . Но ако ти приемаш Божия Син за твой Спасител, Изкупител, Наставник и Учител, последвай преди всичко Неговото смирение, на което Той преди всичко те е учил и със слово и с пример: поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце (Мат. 11:29). Не е ли срамно за тебе да се гордееш, когато твоят Господ се смирява? Как ще се наречеш Негов слуга, когато не Му се подчиняваш? Как ще се наречеш Негов ученик, когато не слушаш учението Му? И Той не ще те признае за Свой, когато види на челото ти печата на бесовската гордост, не ще те признае за Свой слуга, когато не вижда у тебе смирение и послушание, не ще те признае за Свой ученик, докато не види, че изповядваш Неговото учение. Ти се срамуваш от смирението Му и Той ще се срамува от тебе. Защото, който се срами от Мене и от думите Ми в тоя прелюбодееен и грешен род, и Син Човеческий ще се срами от него, кога дойде в славата на Отца Си и със светите Ангели (Ма.рк. 8:38). Няма да вземе участие в Неговата слава онзи, който не иска да бъде участник в смирението Му. Няма нищо по-опасно и по-тайно от гордостта, продължава св. Тихон. Тайната гордост се крие дълбоко в сърцето ни и не можем да я видим без помощта на Исуса Христа, нея по-лесно познаваме у ближните, отколкото у себе си. Другите пороци, като пиянство, блудство, лъжа, кражба и пр. виждаме, защото често заради тях съжаляваме и се срамуваме, но гордостта не виждаме. Още не се е случвало някой да се признае искрено за горд. Мнозина се наричат грешници, но не търпят другите да ги наричат така и с това показват, че само с език се наричат грешници, а не със сърцето, външно показват смирение, а в сърцето го нямат. Истински смиреният не може да се огорчава и гневи от укори, защото се счита достоен за всяко унижение. Няма нищо по-трудно от това, да се избавим от гордостта. Необходима е особена помощ от Бога и големи подвизи, за да я победим, защото ние носим това зло вътре у себе си. Ако живеем в благополучие, тя чрез величаене и разкош, чрез презиране и унищожаване на ближните ще приседне у нас. Изпаднем ли в злополучие, чрез негодувание, роптаене и хули тая змия се показва. Искаме ли да се приучим на търпение, кротост и други добродетели, тя с фарисейско кичене възстава против нас. Никъде и с нищо не можем да се избавим от нея. Тя винаги ходи с нас, винаги иска да господства и да ни владее. Че Бог се противи на гордите, показват

страшните Божии присъди, които ни представя св. Писание, та ние, гледайки на тях, с всичките си сили да се пазим от този мерзък, пагубен за душата порок, внимавайки в думите на Спасителя: понеже всеки, който превъзнася себе си, ще бъде унижен; а който се смирява, ще бъде въздигнат (Лук. 18:14). Гордостта е надута, високомерна и многоречива, по всякакъв начин търси слава, чест и похвали, високо превъзнася себе си и делата си, другите презира и унижава, търси да се покаже, безсрамно се хвали, хвали се и с това добро, което не притежава, скрива своите недостатъци и пороци и не търпи да бъде презирана и унижавана, не приема увещания, изобличаване и съвети, самоволно се намесва в чужди дела, при нещастие роптае, негодува и често хули. Гордостта е гневлива, завистлива, не иска някой да бъде равен или по-горе от нея, но тя да превъзхожда всички. Гордостта е ненавистна и е начало и корен на всеки грях. Тя високо се възнася, но много низко пада. В горделивия невидимо се заселва дяволът. Дето има високомерие, там е жилище на бесовете. Гордостта е хилядоглава змия. Мойсей, който се удостоил да бъде събеседник на Бога, «беше най-кроткият човек между всички човечи на земята» (Числ. 12:3). Дето има кротост и смирение, там е благодатта на св. Дух и жилище на св. Ангели. Ние считаме себе си за мъдри или подвижници, но още не сме се сравнили с Трите отрока и пророк Даниила, един от които е казал, « у Тебе, Господи, има правда, а у нас—срам на лицата (Дан. 9:7)».

Който се превъзнася с нещо, той е противник на Бога, защото Господ ни е дал примери на най-дълбоко смирение, като се е препасал с кърпа и умил нозете на учениците Си. Гордостта помрачава разума, хвърля в бездната на злините. Тя е най-жестока от всички страсти и заменя всичките. Поради това, често може да видим у някои, които страдат от нея, строг живот и подвижничество, защото дяволът, като е уловил човека в тази страст, вече не му пречи в мнимите подвизи и дори му помага, за да го подлъже с това, а после да го хвърли в най-дълбоката бездна на гибелта. Гордостта пречи на човека да види своите недостатъци. Дяволът нито за една страст не се радва толкова, колкото за гордостта. Високомерните носят на челата си неговия печат. Той се старее да посее плевелите на гордостта в самите ни добродетели. Молитвениците той улавя с молитва, като им внушава високо мнение за себе си, подвижника — с подвизите му, постника — с въздържанието, милосърдния — с неговата благотворителност, безмълвника — с безмълвието, нестяжателния — с нестяжанието, когото както и с каквото може, навявайки всекиму помисли за самомнение. Но за да изкореним тези помисли в самото им начало, нашият всеблаг Спасител е казал тези думи: тъй и вие, кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим (Лук. 17:10). Мнозина велики подвижници, като се отдали на безгрижие, най-вече на самомнение, изпаднали в жестоко падение и завършили живота си злополучно, а някои явни грешници се поправили и просияли като слънце. Има безбройно много примери и за едните и за другите.

ЗА ЛУКАВСТВОТО

Избраният съсъд на св. Дух — св. Ефрем Сирий — казва, че трябва да плачем и да проливаме сълзи за ония, които са встъпили в съюз с лукавството, защото те подлежат на тежка присъда. Защото тези, които вършат зло, ще бъдат изтребени (Пс. 36:9). Страшен е демонът на лукавството, затова нека се пазим от него, да не би, като му се подадем, да погубим душата си. Св. Тихон казва следното за лукавите: много вълци ходят в овчи кожи. По плодовете им, казва Господ, ще ги познаете (Мат. 7:16). Мнозина мълчат, мнозина постят и много молитви четат, но вътрешно са зли, горчиви и гнили, подобно на ябълки външно красиви, а вътре гнили и червиви. Нека знаем добре, че когато вътре няма благочестие, то и в действителност го няма, а само външното видимо благочестие без вътрешното е лицемерие и лъжа. Златословесният учител та покаянието, като разобличава лукавството, поучава, че няма по-жестоко изкушение от това, да попаднем на ласкателен човек. Ласкателът е по-страшен от всякакъв звяр. Звярът се показва такъв какъвто е, а ласкателят често под вид на смирение и добродетел прикрива отровата си, така че твърде трудно е да разберем и се предпазим от коварството му. Коварният човек е вълк в овча кожа. Той прикрива своето злонравие с благосклонни думи. Докато вътрешно е злобен и враждебен, външно се показва за приятел. Ласкаейки, хвали това, което служи за погибел. Докато вътрешно винаги е в безпокойство, външно показва вид на святост. Гордостта прикрива с външно смирение, а завистта — почителност. Горко на лукавите, те са отвратителни пред Правдата Божия. Ние всекидневно произнасяме в Господнята молитва: но избави и от лукавия. Поради това трябва да бягаме от лукавите, които са единомислени с бесовете.

ЗА ЛЪЖАТА

Лъжливи уста са гнусота пред Господа (Притч. 12:22). Ти ще погубиш ония, които говорят лъжа; от кръвожаден и коварен Господ се гнуси (Пс. 5:7). Злополучен и жалък е оня човек, който пребъдва в лъжа, поучава св. Ефрем Сирий, защото дяволът е лъжец и баща на лъжата (Йоан. 8:44). Този който пребъдва в лъжа, е противен и на Бога на хората, в никаква работа не заслужава одобрение, всяка негова дума буди подозрение. За обществото той е това, което е ръждата за желязото. Старае се да събори със своя език и онези, които стоят твърдо в доброто. Нищо не казва без клетва и се стреми да убеди с много думи. Лъжецът е многоизобретателен и ловък. Няма по-дълбока язва от тази по-голям позор от този. Лъжецът е гнусен и отвратителен за всички. Да бягаме от лъжата като от змия и ще спечелим рая. Ако с нас говори лъжец и ние го слушаме благосклонно, то от устата му тече смърт и се прелива в недрата на нашия слух, смъртоносната отрова на говорещия предава на слушащия така, както смъртта премина от змията, която изкуси Ева. Змията, като изяде сладката храна, превръща я в

горчило и когато я повърне, горко ономува, който я приеме в себе си. Така и истината от устата на лъжеца е смъртоносна отрова, защото в сладките му думи се крие отрова.

Ако някой ни предложи питие в нечист съд, то и самото питие ще ни стане отвратително. Макар питието само по себе си да е приятно, то става гнусно поради съда. А кой е по-гнусен от лъжеца? Само онзи, който охотно го слуша. Който обича гнусните думи, той вече е осквернен в душата си. Трябва да помним, че хората не вярват на лъжците, дори когато те говорят истината. Ето защо, за да не ни сполети същото, трябва да говорим винаги истината. Лъжата, макар и да се ограничава само с празнословие или ласкателни привети, трябва да бъде чужда на всички.

ЗА МЪЛЧАНИЕТО

С безразсъден много не говори (Сир. 22:12), при много говорене не се избягва грехът, а който въздържа устата си, е разумен (Притч. 10:19). Не бивай бърз на език, мързелив и нехаен в делата си (Сир. 4:33). Градина без ограда, казва св. Ефрем Сирийски, ще бъде изтъпкана и ще запустее. И който не пази своите уста, той ще загуби плодовете. Многоречието помрачава ума. Помраченият ум води до безсрамие, а последното е майка на сладострастието. Който обича да мълчи, сам той е спокоен и не огорчава ближния. Нека обичаме мълчанието, за да пребивава в нас благоговението, да пазим благоговението, за да ни пази то от сладострастието. Многоречивите не само са достойни за порицание, но даже пораждат отвращение у тези, които искат да прекарват времето с тях и да се сближат. Уста от която излиза и добро и лукаво, е необуздан кон, ето защо за нея е необходима юзда, иначе стремежът ще я увлече в пропаст, защото нейният път е между пропасти.

Смърт и живот са подвластни на езика (Притч. 18:22). Да се боим от празнословието, защото за всяка празна дума ще дадем отговор на Бога в съдния ден. Да не произнасяме името Божие напразно, за да не се унищожава Божията заповед. Да не се кълнем, да не кощунствуваме, за да не ни порази гневът Божи.

Нашият враг дяволът ни пакости по всички начини, но особено чрез езика и устата, защото никой друг член не е така удобен за съблазняване и погубване на хората, както невъздържаният език и неоградените уста. Когато трябва да засвидетелствуваме истината за нещо, не бива да казваме: вярвай Бога, а още повече да се кълнем, но да казваме само: да, да или не, не и това е достатъчно. Св. Златоуст казва: наистина тежък и извънредно тежък Грях е клетвата. Празнословието разорява духовния живот. То поражда волност в обращенията, смях, непристойни шеги и кощунство — тази смъртоносна рана. Сърцата на такива стават свърталище на нечистите духове. Както пчелите не търпят дим и отлитат, така и кощунниците прогонват от себе си своите Ангели пазители. Богоугодно дело е да беседваме за спасението на душата. При това не трябва да желаем да бъдем учители, което е много опасно, освен при случаи, когато

някому от най-младите в духовния живот е необходимо да се каже нещо за вразумяване. Но винаги трябва да говорим ласкаво, кротко, с любов, а главното, след като вътрешно сме измолили Божията помощ. Достоблаженото мълчание е прекрасна добродетел. Мълчаливият е близо до Бога и Ангелите, а многоречивият е отдалечен от тях. Езикът малък член, но причинява големи вреди, подобно на молеца, който е малко насекомо, но поврежда и дори унищожава големи вещи. От бърбровост, казва св. Йоан Златоуст, са произлезли безбройно много злини: разтурвали са се семейства, разкъсвали са се приятелски връзки, произлизили са хиляди други бедствия (Бес. 21 в/у поел. към Евр.). Благоразумното мълчание, казва св. И. Лествичник, е майка на молитвата, хранилище на духовния огън, надзирател над помислите, приятел на сълзите, споспешник на спасителната скръб заради греховете, враг на дързостта, увеличаване на разума, незабележимо преуспяване, таен възход (Сл. 11, 3).

ЗА МОНАШЕСТВОТО

Ония, които са се сподобили с монашески или ангелски образ, трябва да смятат това за най-голямо Божие благодеяние, винаги да помнят целта, за която са се отказали от светския живот и обетите, дадени на Бога в началото на новия живот, в присъствието на всички братя и невидимото присъствие на ангелите. Неизказано големи са наградите, обещани на монашеския чин, но и наказанията за нарушенията за дадените на Бога обети са тежки. Когато ние сме давали обещания, ангелите невидимо са присъствували и са ги слушали. За тях ще дадем отговор при Второто пришествие на Господа Исуса Христа. Ние сме се отказали от родители и близки в света, от светската суета, имот, печалби, суетна слава и всички житейски сладости воюващи против душата, и изобщо от всичко, което може да ни забави по пътя на спасението. Отрекли сме се от житейската мътва, сами, като сме избрали по свое разсъждение похубавия апостолски и ангелски живот (I Кор. 7:7). Нека бдим върху себе си, за да не избягаме от обителта на небесните страници отново в страната на духовното робство чрез стремежа към житейските примамки и удоволствия. Като пристъпваме да работим на Господа, ние трябва да се очистим от всякакви скверни на плътта и духа, да придобием страх Божи и смиреномъдрие, да изоставим светската дързост, да бъдем послушни във всичко на настоятелите и цялото братство в Христа: в определените ни послушания да бъдем усърдни и безропотни, в молитвата търпеливи, в бденията неленостни, в изкушенията да не се опечаляваме и да не униваме, в поста да не се отклоняваме и да знаем, че с молитва и пост ние трябва да се подкрепяме и да молим Бога да ни даде разум да разбираме лукавите помисли, защото врагът не ще престане да ни напомня нашия предишен живот и да ни внушава отвращение към добродетелния. Като встъпваме на път, който води в Царството небесно, да не се връщаме назад, за да не загинем както жената на Лота (Бит. 19:26), да не обикнем никого повече от Бога: нито баща, нито майка по плът, или някого от близките си. Да не предпочитаме никоя от тварите пред Твореца и ако наистина искаме да бъдем

Христови ученици, то по Господнята заповед нека се отречем от себе си, да вземем кръста си и да последваме Христа (Мат.-16:24), като се приготвим да понасяме всякакви скърби и изкушения, защото такъв е истинският живот по Бога. Да оставим злите нрави на стария човек: непослушание, прекословие, гордост, завист, ярост, зла похот, роптание, хула и пр. и вместо тях да се постараяме да придобием нрави, които подобават на светците: любов, кротост, смирение, послушание, въздържание, служене и благоговение, защото ние сега приемаме второ кръщение и очистване от всички грехове и сам Христос Бог ни прави синове на светлината, а всепетата Божия Майка със св. Ангели се радват на нашето покаяние.

И тъй, нека се възрадваме и се развеселим, защото Господ ни е избрал да Му служим, като ни е отлъчил от мятежния свят и ни е поставил пред лицето Си във войнството на ангелоподобния иночески чин, за да работим отсега нататък всецяло само Нему, да мъдърствуваме само за духовното и духовното да търсим, защото нашето жителство, според св. Апостол, е на небесата (Филип. 3:20).

И ако до края на живота си останем твърди и неизменни в дадените на Бога обети, ние ще се възрадваме, защото наградата ни е голяма на небето. Такава награда са получили св. преподобни Антоний, Евтимий, Сава, Синклитикия, Мария, Пелагия и др., с които ще наследим Царството небесно в Христа Иисуса, нашия Господ.

Тези обети трябва да се препрочитат поне един път през седмицата, в неделя или друг ден, за да ги помним и да се въздържаме да ги нарушим, защото сме ги дали не на човек, а на Бога. За неизпълнение на дадените обети, както е казано по-горе, ние ще трябва да дадем отговор в деня на Страшния съд Божи. Св. Василий Велики пише, че нарушителите на обетите стават лъжци, светотатци, похитители на светинята у Бога, защото обетите се дават на най-висшето същество, пред което треперят небето и земята, на най-Святия, Който ненавижда лъжата и измамата, на Правосъдния, Който милва верните Си и строго наказва нарушителите на обетите.

За нарушителите на монашеските обети св. Серафим Саровски е казал: гнусен пред Божиите очи е греховният смрад на миряните, но небрежността на монасите е още по-отвратителна. Жена, която не е могла да запази верността към своя мъж, му става ненавистна. Така също и душата, обречена се на Небесния Жених и не поревнувала после за Него, потъпкала обетите си, ще има еднаква участ с Юда-предател.

Колко е велик монашеският чин пред Божиите очи, ние виждаме от безбройния сонм монаси и монахини, които са минали по тесния път и са се удостоили още в този живот с особените дарове на Божията благодат. Даже и най-външният монашески вид — одеждата е показана свише на св. Пахомий Велики чрез явяването на Ангел, облечен в схима и останалите монашески одежди. Заслужава отбелязване случаят, описан в Пролога: православният цар Елезвий, като узнал за богоотстъпничеството на дар Дунаан и за гоненията, предприети от него срещу християните, събрал многобройна войска и се отправил с нея за отмъщение на нечестивеца Дунаан, но не

само не успял, а претърпял с войската си големи бедствия. Когато, обаче, по съвета на един св. пустиножител, Елезвий дал обет пред Бога за монашески живот, той спечелил блестяща победа над Дунаан и после, като оставил земното царство, приел върху себе си благото иго Христово. Този случай ясно показва, колко е велик пред Бога монашеският чин.

Блажени и преблажени са онези, които се стараят да изпълнят своите обети. Те, заедно с мъдрите евангелски деви, ще се сподобят да срещнат небесния Жених, с украсени в брачна одежда души, със запалени светилници, с велика слава ще влязат в неръкотворния чертог на Царя на славата и тяхното блаженство не ще има край. Тяхно вечно наследство ще бъдат райските красоти, които никакви човешки думи не могат да изразят. Тук ще посочим някои места из Апокалипсиса, които отчасти изобразяват неизразимата небесна награда, приготвена за победителите на страстите, на воините на Небесния Цар.

На оногова, който побеждава, ще дам да яде от дървото на живота, що е посред Божия рай (2:7).

Който побеждава, няма да бъде повреден от втората смърт (2:11).

На оногова, който побеждава, ще дам да яде от съкровената мана, и ще му дам бяло камъче, и на камъчето написано ново име, що никой не знае, освен оня, който го получава (2:17).

Който побеждава и пази делата Ми докрай, нему ще дам власт над езичниците, и ще му дам утрената звезда (2:26, 28).

Който побеждава, той ще се облече в бели дрехи, и няма да залича името му от Книгата на живота, а ще изповядам името му пред Моя Отец и пред Неговите Ангели (3:5).

Оногова, който побеждава, ще направя стълб в храма на Моя Бог, и той няма вече да излезе вън: и ще напиша върху него името на Моя Бог и името на града на Моя Бог, на новия Йерусалим, който слиза от небето от Моя Бог, и Моето ново име (3:12).

На оногова, който побеждава, ще дам да седне с Мене на Моя престол, както и Аз победих и седнах с Отца Си на Неговия престол (3:21).

Който побеждава, ще наследи всичко, и ще му бъде Бог, а той ще Ми бъде син (21:7).

Като четем за тези Божии обещания, които превъзхождат нашия ум, кой не ще се постарее да се удостои с тях? Кой не ще запламти от любов към Бога?

За достигане на тази неизказана вечна слава ще поставим като основа светите добродетели, първи от които са: любовта, смирението и търпението, придобивани с Божията помощ чрез себепринуждаване. Тези, които ги притежават, несъмнено ще

бъдат приети в обятията на Небесния Отец и ще се нарекат възлюблени Негови синове и дъщери и блаженството им не ще има край.

ЗА ЦЪРКОВНИТЕ СЛУЖБИ

Църквата (храмът) е земно небе. Богослужението, което се извършва в нея, е Ангелско служение.

Вярващите не бива да пропускат да посещават църковните служби, освен при телесна немощ и неразположение. В Божия храм се извършва обща молитва, на която присъства сам Господ: дето са двама или трима събрани в Мое име, там съм Аз посред тях (Мат. 18:20).

Разбира се, че можем да се молим и в уединение (Мат. 6:6), но още по-силна и въодушевена е общата молитва в светия храм. Мнозина от вярващите са изживяли големия възторг на душите, когато при богослужение някои песнопения се изпълняват от всички богомолци, както това се практикува в някои храмове и у нас и в другите православни страни. А присъствието на коя да е света служба, при която църковните песнопения се изпълняват от добър църковен хор, е истински празник за душата на вярващия. Тук е значението и силата на общата молитва в храма.

Молитвата на едного, в сравнение с общата църковна молитва, е слаб глас пред множество шумящи води, тихо повяване на вятъра пред гласа на гръмотевици, едва забележимо пламъче пред голям пламтящ огън.

Най-важна и спасителна за вярващите от всички църковни служби е светата Литургия. Думата «литургия» е гръцка и значи: обществено, всенародно служение. Но тая служба не се нарича само «литургия», а божествена литургия», по следните причини: в другите св. тайнства вярващите получават благодатта и даровете на св. Дух, а тук те приемат самия Спасител. Неговите плът и кръв. Нещо повече, в това тайнство Спасителят е и Агнец Божи и Свещеноизвършител, и жертва и жертво-приносител, както се казва в църковната песен: «Сам се принесе в жертва, казвайки: яжте Моето тяло; Сам на Себе бе свещеноизвършител, казвайки: пийте Моята кръв» (III песен от Канона на Велики четвъртък). Или както се чете в молитвата във време на херувимската песен: Той е «и Който принася и Който е принасян, и Който приема и Който е раздаван». «Неизказан, тайнствен и за човечите невидим образ на жертвата, по свое съизволение Сам Себе Си приношение и жертва за нас се принася, в едно и също време свещеник и Агнец Божи. Кога стана това? Когато даде на Своите приятели (апостолите) тялото Си за храна и кръвта Си за питие», богословствува св. Гр. Ниски (Сл. I за Възкресение).

Църквата вярва, че при извършване на св. Литургия, небесните сили — ангелите (в молитвата на свещеника пред малкия вход) присъствуват и заедно със

свещенослужителите славят Божиата благодет, а на великия вход те тържествено и чинно съпровождат Божия Син (втора част на херувимската песен), Който иде в храма да се принесе на св. престол в жертва Богу за греховете на целия свят и да предложи тялото и кръвта Си за храна на верните. Към участие в тая служба се призовава не само земната, но и цялата небесна църква. Ето защо тая служба се нарича «божествена св. литургия».

Когато слушаме възгласа на свещеника: вземете, яжте, това е моето тяло, пийте от нея всички, това е Моята кръв, в това време ние с най-голямо усърдие трябва да се молим на Бога и да Му благодарим, задето ни е сподобил да присъствуваме на това велико тайнство. Какви мисли и чувства обладават тогава вярващия християнин? Той чувства, че Господ, Който е обещал да бъде с нас винаги, когато се съберем в Негово име, сега тайнствено присъствува също така, както е присъствувал със Светите апостоли на Тайната вечеря. Той знае, че сам Господ го кани на тая спасителна трапеза. Той вярва, че както тогава на Тайната вечеря Господ Сам със собствените Си ръце дал на учениците Си истинското Си тяло и истинската Си кръв, също така и сега, при тая Света Литургия, Той Сам приготвя и предлага на вярващите като спасителна храна Своето божествено тяло и Своята света кръв.

Поучителна, действена, ценна и спасителна е за вярващите светата божествена Литургия. Онзи, който може да вникне в нейния смисъл, чието сърце следи нейното извършване с трепет, той преживява най-великите моменти на Христовото изкупително дело, съединява се молитвено с всички вярващи, с молитва и чрез призивите на свещенослужителите той се подбужда към самовдълбочаване и покаяние, прощение любов, към добротворство и подвиг, влиза в духовно общение с небесния свят — тържествуващата църква, благодатно се освещава в чистата атмосфера на най-чистото тайнство, укрепва духовно и се обновява. Той излиза от храма, като че ли е бил в друг свят: с просветлена и ведра душа.

Във време на богослужение, препоръчително е да стоим в храма благоговейно и да внимаваме във всичко, което се пее и чете. Не бива да се обръщаме, да гледаме на една или друга страна, да разговаряме, както и да се движим, или да излизаме от храма в най-важните моменти на богослужението, освен при крайна необходимост.

ЗА ЛЕНОСТТА

Леността е майка на всички пороци. Тя разслабва човека и го прави най-нешастно същество, защото ленивите са непоносими дори за себе си. Всички скверни грехове и страсти се раждат от леността и безделието. Както червеят разяжда дървото, така и леността разяжда и погубва душата. Или както застоялата вода се покрива с различни вододели и в нея се развъждат само вредни насекоми, така в безделника и ленивеца се зараждат гнусни страсти. Няма нищо по-срамно от безделието и бездействието, казва

св. Йоан Златоуст. А св. Тихон поучава, безделието е виновно за всяко зло и който живее в безделие, той непрестанно греши.

Понякога, в края на м. февруари и началото на м. март, снегът още не се е стопил навсякъде, но се чувствува полъхът на пролетта при първите по-топли слънчеви лъчи. Погледнете през прозореца и ще видите с какво усърдие врабчетата събират в градината различни дребни неща (сламчици, мека коричка от асмата, леки перца, сухи тревички, мъх и др.) за гнездата, в които ще снесат своите яйца. Те весело подскачат тук и там, грабват нещо с човчицата, изоставят го, ако не е подходящо, грабват друго и веднага се стрелват към своя дом при покрива на къщата. След малко се връщат пак и така неспирно са заети в своята определена работа, докато я завършат.

А който е имал възможност да наблюдава труда, работата и грижите на врабчетата при изхранване на малките, той не може да не се трогне, възхити и поучи. Тяхната примерна и трогателна заетост тогава не е само труд, тя е любов към рожбата, тя е жертвено майчинство, тя е изпълнение по инстинкт на един властен закон на живота.

Работата, животът и организацията на пчелите също заслужават внимание. Колко поучителни са те за нас. Защо човекът се подава на тази недостойна и унижителна слабост леността? Човекът, който е призван към труд, който знае цената на труда и неговите златни плодове?

Пример на неуморно трудолюбие ни е дал Господ Иисус Христос. Във време на Своето тригодишно обществено служение Той със слово (Мат. 4 :17; 11:1; Марк. 1:3.8—39; Лук. 4:18) и на дело ни показва как трябва да се трудим, за да покажем дела на трудолюбие (Мат. 25:15—30), на миролюбие (Мат. 5:9) и любов към ближния (Мат. 25:34—46). Св. апостоли бяха усърдни както в проповедта (Деян. 4:2; 8:5, 25; 10:42; 17:3; I Кор. 1:23; Кол. 1:28; I Тим. 4:11; II Тим. 4:2), така и в труда (II Кор. 11:23; I Сол. 2:9; II Сол. 3:8). Св. ап. Павел изрече едно вечно предупреждение и присъда към ония, които не искат да се трудят, т. е. които се предават на леност и безделие (II Сол. 3:10).

За вярващия човек от голямо значение е да съблюдава в духовния живот едно разумно равновесие при спазване принципа на труда и молитвата: моли се и труди се. Трудът е основният закон на живота, на напредъка. А с молитва ние ще получаваме Божието благословение върху нашия труд, за да бъде той плодороден, както риболовът на св. апостоли с Божието благословение бе изобилен, (Лук. 5:6).

Както се трудим на полето и майката земя възнаграждава нашия труд с най-ценни и полезни за живота ни храни и плодове, така нека се трудим и върху своята душа, да я обработваме грижливо, да я подхранваме и напояваме със живителните сокове на Словото Божие, за да даде в свое време богати, красиви, сочни и благоуханни духовни плодове (Гал. 5:22—23; Ефес. 5:9; Филип. 1:11; Кол. 1:10; Евр. 13:15).

Горко на ленивите, ако те не се поправят. Ония, които се трудят, биват награждавани, а на ленивците предстои печално бъдеще. Те, по думите на св. апостол Павел, не бива и да ядат. «Иди при мравката, ленивецо, казва Премъдрият, виж нейната работа и бъди мъдър» (Притч. 6:6).

[ПРАВОСЛАВНИ ЕЛЕКТРОННИ КНИГИ](#)